

<https://gеп.uis.ac.ir/?lang=en>
Geography and Environmental Planning
E-ISSN: 2252- 0910
Document Type: Research Paper
Vol. 34, Issue 4, No.92, Winter 2023, pp. 1- 4
Received: 28/08/2022 Accepted: 03/04/2023

An Analysis of the Development Conditions and Effective Performance of Ecotourism Residences in the Rural Areas around the Zarivar Wetland in Marivan City

Vorya Lahonian,¹ Mohmmad Dana Salem², Soran Manoochehri³

1- MA Student of Architecture, Department of Architecture, Marivan Branch, Islamic Azad University, Marivan, Iran
vorya_lahonian@yahoo.com

2- Assistant Professor of Architecture, Department of Architecture, Marivan Branch, Islamic Azad University, Marivan, Iran
m.danasalem@gmail.com

3- PhD Candidate, Department of Geography, University of Isfahan, Isfahan, Iran
mariwan1368@gmail.com

Abstract

The current research has been conducted to investigate the current situation and the conditions affecting the effective performance and development of ecotourism accommodation in the rural areas of the Zarivar wetland area of Marivan City as a pristine and popular area of rural tourism in Kurdistan province. Providing practical solutions appropriate to the existing situation to sustain these businesses and the effectiveness and functional success of the ecotourism residence in the study area are the main functions the study seeks to offer. The current applied research has been implemented using a descriptive-analytical method based on data collection in the theoretical part with documentary studies and in the survey part by conducting semi-structured interviews, distribution of

*Corresponding Author

Lahonian, V., Salem, M. D., & Manoochehri, S. (2023). An analysis of the development conditions and effective performance of ecotourism residences in the rural areas around the Zarivar wetland in Marivan city. *Geography and Environmental Planning*, 34 (4), 1 -4.

2252-0910 © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>).

10.22108/GEP.2023.134860.1539

20.1001.1.20085362.1402.34.4.1.2

questionnaires, and direct observation in line with the analysis of the existing situation with a quantitative-qualitative nature. A Delphi group (28 people from all the stakeholders and those involved in the development of tourism and ecotourism, selected in a targeted manner) has been selected. The analysis of the data in the qualitative part using the fundamental theory technique and in the quantitative part using the path analysis test showed that, in the sector of general development, the weakness of planning, policy-making, and management (both tourism and rural economic development) as the most effective component, the inappropriateness of the business environment of the region, border security management, the weakness of amenities, accommodation and services, the weakness of information, education and advertising, the instability of the wetland ecosystem, the lack of capital, the socio-cultural weaknesses of the local community, the weakness of the landscape, the appearance and architecture of the villages in the wetland area, the weakness of attractions in the supply sector and the inadequacies related to the needs and performance of tourists in the demand sector were the most effective factors. Moreover, organizing the tourism system of the region and numerous inadequacies and weaknesses in the form of institutional management and organization components, economic effectiveness, education (the most effective component), marketing and demand attraction, environmental management, learning and core expertise, design and architecture including the three dimensions of policy and planning, empowerment of human resources and empiricism and central creativity in the specialized sector and field of ecotourism, were identified as factors and conditions affecting the development and effectiveness of ecotourism accommodation and their sustainability and value addition.

Keywords: Ecotourism Accommodation; Tourism System; Zarivar Wetland Rural Areas.

Introduction

Ecotourism accommodation is defined as a nature-based tourist accommodation that conforms to the philosophy and principles of ecotourism. For this purpose, the international guidelines for ecotourism accommodations specify that the three main characteristics of an ecolodge are the protection of the natural environment, the creation of economic benefits for local people, and the creation of social connections between local people and tourists. The sustainability and effectiveness of ecotourism accommodations depend on moving in the direction of ecotourism principles and interacting with internal and external factors affecting the performance of ecotourism accommodations, which can act as a stimulus or an obstacle to their effectiveness and sustainability. The actions required for the sustainability and effectiveness of ecotourism are proportional to the performance of internal and external conditions and their numerous elements and agents, and the type of actions and their implementation in each field and for each actor, the implementation of these actions also brings results that their reflection should be measured on the beneficiaries.

The main issue of the current research is that in the current situation with the rapid growth and creation of these residences and numerous demands for the creation of new residences, their success, and effective performance have been affected by the factors and how it is possible to achieve the sustainability and effectiveness of these ecotourism residences in line with the development of ecotourism in the attractive and potential tourist destination of Zarivar Wetland. Actually, the driving factor, inhibitors, drivers and requirements for the

effectiveness and sustainability of these Start-up businesses in the region must be identified, planned, and acted upon, especially due to the fact that the tourism environment is systemic and multifaceted.

Materials and Methods

The current applied and descriptive-analytical research is based on data collection in the theoretical part with documentary studies and in the survey part by conducting semi-structured interviews, distribution of questionnaires, and direct observation in line with the analysis of the existing situation. In this regard, a Delphi group (28 people from all the stakeholders and those involved in the development of tourism and ecotourism, selected in a targeted manner) has been selected. Data analysis has been done in the qualitative part with fundamental theory technique and in the quantitative part by using the path analysis test.

Research Findings

After the three stages of coding, the factors affecting the general development sector were: the weakness of planning, policy-making, and management (both tourism and rural economic development) the most effective component, the inappropriateness of the business environment in the region, border security management, the weakness of amenities, accommodation and services, the weakness of information, education, and advertising, the instability of the wetland ecosystem, the lack of capital, the socio-cultural weaknesses of the local community, the weakness of the landscape, view, and architecture of the villages in the wetland area, the weakness of attractions in the supply sector and the inadequacies related to needs and performance. Tourists in the demand sector, in the sector of general development and organization of the tourism system of the region, and numerous inadequacies and weaknesses in the form of management and institutional organization components, economic effectiveness, education (the most effective component), marketing and demand attraction, environmental management, learning and core expertise, design and architecture, including the three dimensions of policy and planning, empowerment of human resources and experimentalism and central creativity in the specialized sector and field of ecotourism, were identified as factors and conditions affecting the development and effectiveness of ecotourism accommodation and their sustainability and value addition.

Discussion of Results and Conclusions

As long as there are general problems in the field of tourism in the region and in fact, the tourism system of the region is accompanied by many challenges and problems in its various dimensions and elements, the success of ecotourism and eco-tourism as part of the tourism market in the region faces many prerequisites. If the region's tourism is not on the path of sustainable development, the development and effectiveness of eco-residence will not be sustainable and beneficial (short-term success).

The need for integrated management makes it necessary for synergy, effectiveness, coordination, and unified policymaking considering the weakness of management and planning in both sectors as well as the obstacles identified in the form of this component, and

also the systemic nature of tourism activities, the importance of wetland tourism on a provincial scale, the necessity of chain management of tourism at the city level and even Kurdistan province as a province with the definition of the role and brand of tourism and the presence of numerous actors in its broad scene. But in the specialized field of ecotourism, it is necessary to consider training and creating awareness continuously to have capable and professional human capital in the field of tourism and ecotourism.

جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی

سال ۳۴، پیاپی ۹۲، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۲، ص ۶۸-۴۳

وصول: ۱۴۰۱/۶/۶ پذیرش: ۱۴۰۲/۱/۱۴

مقاله پژوهشی

تحلیلی بر شرایط توسعه و عملکرد اثربخش اقامتگاه‌های بومگردی در نواحی روستایی پیرامون تالاب زریوار شهرستان مریوان مبتنی بر رویکرد سیستمی مدیریت گردشگری

وریا لهونیان، دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه معماری، واحد مریوان، دانشگاه آزاد اسلامی، مریوان، ایران

vorya_lahonian@yahoo.com

محمد دانا سالم^{*}، گروه معماری، واحد مریوان، دانشگاه آزاد اسلامی، مریوان، ایران.

m.danasalem@gmail.com

سوران منوچهری، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

mariwan1368@gmail.com

چکیده

نواحی روستایی حوزه تالاب زریوار شهرستان مریوان استان کردستان، حوزه‌ای بکر و پرتعداد برای گردشگری روستایی است. در سال‌های اخیر چندین اقامتگاه بوم‌گردی در آن احداث شده است. این پژوهش در چارچوب رویکرد سیستمی مدیریت توسعه‌ای فعالیت‌های گردشگری با هدف بررسی وضعیت موجود، شناخت شرایط و لوازم مؤثر بر عملکرد اثربخش و توسعه اقامتگاه بومگردی در حوزه تالاب زریوار انجام شده است. برآیند آن ارائه راهکارهای کاربردی متناسب با وضع موجود به منظور پایداری این کسب‌وکارها و اثربخشی و موفقیت عملکردی اقامتگاه بومگردی در منطقه مورد مطالعه است. روش پژوهش کاربردی حاضر، توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر گردآوری داده‌ها با مطالعات اسنادی در بخش نظری و در بخش پیمایشی بر انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختارمند، توزیع پرسشنامه و مشاهده مستقیم است. برای تحلیل وضع موجود با ماهیت کمی-کیفی از گروه دلفی (۲۸ نفر از تمامی ذی‌نفعان و دست‌اندرکاران عرصه توسعه گردشگری و بوم‌گردی؛ انتخاب به شیوه هدفمند) بهره گرفته شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها (در بخش کیفی با تکنیک تئوری بنیادی و در بخش کمی برای تأیید و تعمیم‌پذیری یافته‌های کیفی با استفاده از آزمون تحلیل مسیر) نشان‌دهنده آن بود که ضعف برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و مدیریتی (در هر دو عرصه گردشگری و توسعه اقتصادی روستایی) با بار کلی ۰/۸۴۲ اثرگذارترین مؤلفه است و این موارد در مراتب بعدی قرار دارند: نامناسب بودن محیط کسب‌وکار منطقه، مدیریت امنیتی مرز، ضعف امکانات رفاهی، اقامتی و خدماتی، ضعف اطلاع‌رسانی، آموزش و تبلیغات، ناپایداری اکوسیستم تالاب، کمبود سرمایه، ضعف‌های اجتماعی-فرهنگی جامعه محلی، ضعف منظر، نما و معماری روستاهای حوزه تالاب، ضعف جاذبه‌ها در بخش عرضه و نارسایی‌های مرتبط با نیازها و عملکرد گردشگران در بخش تقاضا. در بخش توسعه عمومی و سامان‌دهی نظام گردشگری منطقه، نارسایی‌ها و ضعف‌های متعددی در قالب مؤلفه‌های مدیریت و سازمان‌دهی نهادی، اثربخشی اقتصادی، آموزش (اثرگذارترین مؤلفه با بار کلی ۰/۶۰۳)، بازاریابی و جذب تقاضا، مدیریت زیست‌محیطی، یادگیری و تخصص محوری، طراحی و معماری در برگیرنده سه بعد سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی، توانمندسازی منابع انسانی (اثرگذارترین مقوله با بار کلی ۰/۴۵۳) و تجربه‌گرایی و خلاقیت محوری در بخش تخصصی و حوزه بومگردی‌ها به‌عنوان عوامل و شرایط اثرگذار بر توسعه و اثربخشی اقامتگاه بومگردی و پایداری و ارزش‌افزایی آنها شناسایی شدند.

واژه‌های کلیدی: اقامتگاه بومگردی، نظام گردشگری، نواحی روستایی تالاب زریوار

*نویسنده مسئول

لهونیان، وریا، سالم، محمد دانا، منوچهری، سوران. (۱۴۰۲). تحلیلی بر شرایط توسعه و عملکرد اثربخش اقامتگاه‌های بومگردی در نواحی روستایی پیرامون تالاب زریوار شهرستان مریوان مبتنی بر رویکرد سیستمی مدیریت گردشگری جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۳۴ (۴)، ۶۸-۴۳.

2252-0910 © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

10.22108/GEP.2023.134860.1539

20.1001.1.20085362.1402.34.4.1.2

مقدمه

هم‌زمان با رشد بازار بومگردی در سه دهه گذشته از اقامتگاه‌های بوم‌گردی به‌عنوان گزینه‌ای محبوب در میان گردشگران دوستدار محیط‌زیست استقبال شد که به‌دنبال اقامتگاه‌های طبیعت‌مدار هستند (Lai, Shah Trupp, 2020, 2). اقامتگاه‌های بوم‌گردی^۱، پاسخی به نیازهای و الزامات توسعه بوم‌گردی، تقاضای اقامت در این بخش گردشگری و عرصه‌ای برای نوآوری و کارآفرینی فعالین برای ارائه محصولی متمایز در بازار رقابتی بومگردی هستند. این در حالی است که تثبیت، پایدارسازی و موفقیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی به‌عنوان نمودی از کسب‌وکارهای وابسته به بومگردی به علت ماهیت چندوجهی فعالیت‌های بومگردی و در عرصه کلی‌تر، گردشگری، دشوار و با چالش‌های متعددی همراه است (Hung Lee et al., 2021, 2). گردشگری سیستمی چندوجهی و متشکل از اجزا و عناصر متعدد است (کاظمی، ۱۳۹۰: ۱۶) و اقامتگاه‌های بومگردی نیز در راستای عملکرد اثربخش و تحقق اهداف ایجاد آنها نیازمند رعایت الزامات و فراهم‌بودن بسترها و شرایطی هستند که موجب پایدارسازی آنها شوند. توسعه اقامتگاه‌های بومگردی با توجه به استقبال گردشگران در سطح کشور موردتوجه برنامه‌ریزان توسعه‌ای کشور به‌ویژه در عرصه گردشگری قرار داشته و تعداد این اقامتگاه‌ها به‌سرعت در حال افزایش است. در منطقه مورد مطالعه پژوهش حاضر یعنی نواحی روستایی تالاب زریوار به‌عنوان دومین مقصد مهم گردشگری روستای استان کردستان (بعد از منطقه گردشگری روستایی اورامان با ثبت بین‌المللی) که استانی با برند گردشگری و دارای کشش تقاضا تا سطح بین‌المللی است، توسعه اقامتگاه‌های بومگردی به‌عنوان یکی از سیاست‌های محوری توسعه گردشگری روستایی استان و به‌ویژه در نواحی روستایی تالاب زریوار (سند آمایش سرزمین استان کردستان، ۱۳۹۸؛ مصاحبه با مدیریت میراث فرهنگی و گردشگری شهرستان مریوان، ۱۴۰۱) دنبال شده است. طی ۴ سال اخیر ۵ اقامتگاه بومگردی به وجود آمده است و ۵ اقامتگاه بومگردی دیگر نیز در حال دریافت مجوز فعالیت هستند. اقامتگاه‌های بومگردی که هم به‌صورت مجتمع (۲ مجتمع) و هم منفرد در نواحی روستایی پیرامون تالاب به‌عنوان محیط بکر توسعه گردشگری به‌ویژه بومگردی (با محیط متنوع و دست‌نخورده طبیعی، تنوع حیات گیاهی و جانوری، فرهنگ بومی کهن در منطقه و در میان قوم کرد، رویدادهای متعدد فرهنگی برگزارشده در منطقه و ...) توسعه یافته‌اند. نیاز است که عوامل محرک، بازدارنده‌ها، پیش‌نیازها و الزامات موردنیاز در راستای اثربخشی و پایدارماندن این کسب‌وکارهای نوپای منطقه شناسایی و درباره آنها برنامه‌ریزی و اقدام شود؛ به‌ویژه اینکه محیط گردشگری، سیستمی و چندوجهی بوده است و بدون شناسایی و برنامه‌ریزی بر روی نحوه ارتباطات و تعاملات و وضعیت کمی و کیفی عناصر و ذی‌نفعان درگیر، اثربخشی مورد انتظار به‌ویژه در حوزه بومگردی و اقامتگاهی بومگردی به‌عنوان عرصه نوپای فعالیت در منطقه به دست نمی‌آید. در این راستا، سؤال اصلی پژوهش این است که مهم‌ترین شرایط مؤثر توسعه‌ای و اثربخشی فعالیت اقامتگاه بومگردی حوزه گردشگری روستایی تالاب زریوار مبتنی بر دید سیستمی توسعه فعالیت‌های گردشگری کدام‌اند.

مبانی نظری

گسترش بومگردی و به‌صورت ویژه‌تر اقامتگاه‌های بومگردی را باید در ظهور بنیان‌های فکری و گفت‌وگوهای نوین در عرصه مدیریت و توسعه مقاصد گردشگری در ارتباط با گردشگری پایدار و ظهور اقتصاد تجربه‌گرا در زمینه گردشگری و توسعه موفقیت‌آمیز آن را در رویکرد سیستمی در زمینه مدیریت مقاصد گردشگری جست‌وجو کرد. بومگردی پاسخی به تغییر گفت‌وگوهای توسعه‌ای مبتنی بر اصول گردشگری پایدار و برگرفته‌شده از فلسفه توسعه پایدار بوده و بر این اساس با دنبال کردن هم‌زمان دو اصل بهره‌برداری و منفعت‌زایی در کنار حفاظت محیط‌زیست و محیط فرهنگی و اجتماعی و تأکید اصلی بر ذی‌نفعان، در پی تحقق توسعه پایدار گردشگری در مقاصد است (Tseng et al., 2019, 5; Sarmiento et al., 2018, 4; Ocampo et al., 2018, 874). امروزه اهمیت حرکت در مسیر گردشگری پایدار با تأکید بر حفاظت از محیط طبیعی موجب شده است تا «سبزبودن» و «اکومحوری»^۱ به‌عنوان شاه‌کلید و راه‌حلی ابتکاری برای پایداری و گسترش کسب‌وکارهای وابسته مطرح شود (Sumanapala, 2017, 124). بر این مبنا اقامتگاه‌های بوم‌گردی را باید به‌عنوان یک اقامتگاه توریستی وابسته به طبیعت تعریف کرد که با فلسفه و اصول بومگردی مطابقت دارد (Mehta, 2007, 415). در همین راستا نیز دستورالعمل بین‌المللی اقامتگاه‌های بوم‌گردی تصریح می‌کند که سه ویژگی اصلی یک اکولوژ^۲ مبتنی بر اصول توسعه پایدار گردشگری عبارت‌اند از: حفاظت از محیط طبیعی، ایجاد مزایای اقتصادی برای مردم محلی و ایجاد ارتباطات اجتماعی میان مردم محلی و گردشگران (Hung Lee et al., 2021, 2). اقامتگاه‌های بومگردی مانند ابزار مفید برای حفاظت از تنوع زیستی و احیای محیط‌زیست، آموزش بازدیدکنندگان درباره فرهنگ و اجتماعات محلی (Stronza & Gordillo, 2008, 448)، تأمین معیشت و پاسداری از فرهنگ محلی، توانمندسازی جوامع محلی و منبع فرصت‌های یادگیری، رشد شخصی و افزایش عزت‌نفس، عدالت اجتماعی و تغییر نگرش جامعه محلی نسبت به گردشگری و نمودهای بومی تلقی می‌شود (Mehta, 2007, 415; Danuta & fennel, 2021, 2).

اقامتگاه‌های بومگردی در بازار رقابتی کنونی بومگردی و بومگردی‌ها باید با n تغییر استراتژی‌های بازاریابی به‌سمت برندسازی و ایجاد مزیت رقابتی برای خود حرکت کنند (Mic, 2017, 17). گفت‌وگو دوم در حوزه مدیریت گردشگری مبتنی بر اهمیت اقتصاد تجربه به‌عنوان نوین‌ترین رویکرد نظام عرضه و تقاضای گردشگری است. این گفت‌وگو بر ایجاد محیطی تجربی بکر برای گردشگران و روی‌آوری به گردشگری خلاق مطرح شده است (Tsai, 2020, 2). ایجاد اقامتگاه‌های بومگردی مانند اقدامی در راستای حرکت در این مسیر و همچنین دستیابی به تجربه‌گرایی مبتنی بر خلاقیت‌محوری به‌عنوان یک هدف و ضرورت موفقیت برای اقامتگاه‌های بومگردی مطرح شده است (Moore et al., 2021, 2). گردشگران فعالانه به دنبال تجربیات مشارکتی و یادگیری در طول سفر خود هستند. بر این اساس مدیران اقامتگاه‌ها با بهره‌گیری از خلاقیت عنصر تجربه را وارد فرهنگ می‌کنند و با درگیری و مشارکت گردشگران خاطره‌ای منحصر به فرد را برای آنها به وجود می‌آورند (اسدپور و ابراهیمی، ۱۲، ۱۴۰۰؛ Janice et al.,

1. "green" and "eco-"

2. Ecolodges

Richards, 2021, 2). خلاقیت به یک استراتژی در ساخت مکان‌های گردشگری و ارائه خدمات تبدیل شده است (Richards, 2020, 15). بر این اساس باید مدیران بومگردی‌ها، نوآوری و خلاقیت مستمر را هسته‌های مهم توسعه فعالیت در نظر داشته باشند؛ زیرا موجب افزایش انگیزه و کاهش حساسیت بر روی قیمت برای گردشگران می‌شود (Sumanapala, 2017, 124). ذهن گردشگران و نیازهای آنها به‌طور دائم در حال تغییر است و محصولات جدیدی را می‌طلبد که این امر باید مورد توجه دست‌اندرکاران بومگردی‌ها در ارتباط با تقاضا سنجی و تغییرات سلیقه و ذائقه گردشگران قرار گیرد (Gómez et al., 2016, 420). مورو همکاران (2021) ادعا می‌کنند که مصرف‌کنندگان (گردشگران) اصالت^۲ را بیش از همه ویژگی‌های دیگر جست‌وجو می‌کنند (Moore et al., 2021, 2). اقامتگاه‌های بومگردی، مظهر ارائه اصالت فرهنگی و اجتماعی مقصد به گردشگران هستند (شاه ولی و باستانی، ۱۴۰۰، ۲۴۴). تجربه اصالت در کنار کیفیت خدمات از مهم‌ترین علل انتخاب اقامتگاه‌های بومگردی هستند و باید در راستای موفقیت این اقامتگاه‌ها مدنظر مدیران قرار گیرند (Gunasekaran & Anandkumar, 2012, 1127).

موفقیت و توسعه اثربخش اقامتگاه بومگردی به‌عنوان حوزه اقامتی، شاخه بومگردی فعالیت‌های گردشگری نیاز به حرکت به سمت رویکرد سیستمی در عرصه مدیریت این حوزه از گردشگری دارد. به واقع گردشگری، سیستم است و مدیریت توسعه اقسام مختلف آن بدون نگرش سیستمی ممکن نخواهد بود (Aris Anuar et al., 2012: 147). دو بعد اصلی سیستم گردشگری که چرخه حرکت و پیشرفت گردشگری را در یک مکان شکل می‌دهند، بعد عرضه (تمامی فعالیت‌ها، خدمات و امکاناتی را در برمی‌گیرد که به گردشگر ارائه می‌شود و تجربه لذت را برای وی در مقصد ایجاد می‌کند) و تقاضا (انگیزه و نیازهای گردشگران) هستند که تغییر و تحولات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و ... از سطح محلی تا بین‌المللی بر این عملکرد و ارتباطات اثرگذار هستند (یاوری، ۱۳۸۹: ۲۳). نیاز است که برای گسترش هر نوع از گردشگری وضعیت گردشگری منطقه بر پایه رویکرد سیستمی بررسی و سنجش شود. قدر مسلم مقاصد در عرصه گردشگری پیشرو خواهند بود و به پایداری در زمینه گردشگری خواهند رسید که تمامی زیرمجموعه‌های سیستم گردشگری آن از لحاظ کمیت و کیفیت در شرایط مطلوبی قرار داشته باشند. تجزیه و تحلیل وضعیت توسعه گردشگری از دیدگاه عرضه و تقاضا امکان ایجاد دید جامع و شناسایی نقاط قوت و ضعف را فراهم می‌کند. این دیدگاه موجب تطبیق خدمات و امکانات و شاخص‌های دیگر بعد عرضه با نیازها و خواسته‌های گردشگران می‌شود (فراهانی و همکاران، ۱۳۹۶، ۷۷; Lemmi et al., 2018: 168; Liu et al., 2021: 2). از سویی دیگر موفقیت و اثربخشی اقامتگاه‌های بومگردی و توسعه و عملکرد اثربخش سیستم گردشگری دارای ارتباط متقابل و دوطرفه هستند. به‌گونه‌ای که توسعه گردشگری (عملکرد مطلوب سیستم گردشگری) به‌عنوان پیشرانی اصلی در جذب و پایداری تقاضا و منابع به حوزه تخصصی بومگردی و اقامتگاه‌های وابسته به آن و در یک ارتباط متقابل، توسعه بومگردی و موفقیت اقامتگاه‌های بومگردی در جذب گردشگران نیز موجب جذب تقاضای گردشگران با نیازهای ویژه و ایجاد تجربه بکر و تنوع‌بخشی به جاذبه‌های گردشگری مقاصد و در نتیجه ایجاد منافع متعددی می‌شود که این امر زمینه‌ساز پایداری و اثربخشی عملکرد عناصر و بازیگران سیستم گردشگری است (شکل ۱).

1. Moore et al
2. Authenticity

شکل (۱) مدل مفهومی پژوهش مبتنی بر اهمیت و ارتباط متقابل مدیریت سیستمی مقاصد گردشگری و توسعه بومگردی و

اقامتگاه‌های وابسته به آن در مقاصد گردشگری. منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱)

Figure 1: The conceptual model of the research based on the importance and interrelationship of the systemic management of tourist destinations and the development of ecotourism and related accommodations in tourist destinations, source: (Findings of Research, 2022)

در عرصه داخلی نتایج مطالعات شاه‌ولی و باستانی (۱۴۰۰) با عنوان نقش اصالت اقامتگاه‌های بومگردی در توسعه اقتصاد فرهنگ، رئیسی نژاد و همکاران (۱۴۰۰) با عنوان بررسی ارتباط ساختار معماری اقامتگاه‌های بومگردی با میزان رضایت‌مندی گردشگران در شهرستان رامسر؛ شجاعی فرد و همکاران (۱۳۹۹) با عنوان تأثیر اقامتگاه‌های بومگردی ایران در توسعه نواحی روستایی در راستای توسعه پایدار منطقه‌ای؛ قدیری معصوم و همکاران (۱۳۹۹) با عنوان نقش اقامتگاه‌های بومگردی در توسعه گردشگری نواحی روستایی خور و بیابانک، نشان از اثرگذاری مثبت و معنی‌دار اقامتگاه بومگردی بر توسعه اقتصاد فرهنگ مبتنی بر حفظ و ارائه اصالت‌ها، رضایت گردشگران، توسعه اقتصادی روستاها، اشتغال و توانمندسازی زنان، حفظ و ارتقای معماری و بافت سنتی کالبدی، نواحی روستایی و مقاصد گردشگری دارند. هرچند در این پژوهش‌ها به‌ویژه در نتایج پژوهش حسام (۱۳۹۹) با عنوان موانع تأسیس و توسعه اقامتگاه‌های بومگردی در روستاهای استان گیلان، فقدان حمایت و پشتیبانی مدیریتی، سنتی بودن فعالیت بومگردانان (حرفه‌ای نبودن)، فقدان استراتژی مشخص توسعه و موفقیت و در برخی مقاصد عرضه واحدهای بومگردی بیشتر از حد تقاضا، از مهم‌ترین عوامل کاهش اثربخشی و شکست کسب‌وکارهای بومگردی عنوان شده‌اند.

در زمینه بین‌المللی نیز میک (2022) در پژوهشی با عنوان بررسی فرصت‌های برندسازی بازار اقامتگاه‌های بومگردی در کاستاریکا پی برد که به دلیل آشنانبودن مدیران بومگردی با بازار و برندسازی بین‌المللی عرضه خدمات و جذب تقاضا به سطح محلی تقلیل یافته و استراتژی‌های بازاریابی محدود به شبکه‌های مجازی محلی و ارتباطات محدود شخصی و خانوادگی است. برنامه‌ریزی ملی با توسعه بومگردی‌ها به‌عنوان فعالیت‌های کوچک مقیاس همراهی نداشته است و برنامه‌های توسعه‌ای در راستای حرکت در مسیر برندسازی و آموزش بازاریابی به مدیران بومگردی‌ها وجود ندارد و مدیران بومگردی به‌تنهایی و بدون آموزشی خاص اقدام به ارائه خدمات یا توسعه کسب‌وکار می‌کنند.

در پژوهش هونگ لی و همکاران^۱ (2021)، با عنوان ایجاد و توسعه شاخص‌های ارزیابی توسعه پایدار گردشگری مبتنی بر اقامتگاه‌های بومگردی در تایوان در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی، منابع انسانی، فناوری، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در قالب ۸۴ شاخص، شاخص‌ها و مطلوبیت مدیریت زیست‌محیطی و برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری دولتی به‌عنوان بااهمیت‌ترین عوامل اثرگذار در پایداری این اقامتگاه‌ها شناخته شدند که البته وضعیت عملکردی آنها در سطح مناطق هدف به‌صورت رضایت‌بخش نبوده است و دارای چالش و ضعف‌های اساسی هستند. جانیش و همکاران^۲ (2021) در پژوهشی با عنوان چگونگی اثرگذاری کیفیت خدمات ارائه‌شده و اداراکات گردشگران بر قصد رفتاری گردشگران اقامتگاه بومگردی، جذب گردشگران را در بار اول منوط به ایجاد جذابیت‌هایی در ارتباط با خدمات، کیفیت مکان و مسائل مالی و در مقابل، جذب گردشگران به‌صورت مکرر و برای مرتبه‌های بعدی را در ایجاد جذابیت‌هایی خارج از مسائل مالی و بیشتر در ارتباط با نوآوری‌های مبتنی بر تجربه‌گرایی بیان می‌کنند. وی و همکاران^۳ (2021) نیز در پژوهشی با عنوان بررسی پیشران‌های قابل‌کنترل و اثرگذار در میزان رضایت و قصد به بازگشت گردشگران حوزه بومگردی کشور مالزی بر تأثیر مثبت و معنی‌دار ایجاد تصویر مطلوب از مقصد و کیفیت خدمات بر رضایت بوم‌گردان و تأثیر این رضایت بر بازدید مجدد آنها دست یافته‌اند؛ همچنین سومانپالا و همکاران^۴ (2017)، در مطالعه‌ای با عنوان بررسی انگیزه‌ها و قصد‌های رفتاری بوم‌گردانی آسیایی و غیرآسیایی در اکولوژی‌های سریلانکا به این نتیجه رسیده‌اند که انگیزه این دو دسته از گردشگران با یکدیگر متفاوت بوده است و باید در راستای توسعه موفقیت‌آمیز اقامتگاه‌های بومگردی متناسب با خواست و انگیزه‌های هر گروه از این گردشگران امکانات و بسترهای مرتبط مهیا شود.

فصل‌میز این پژوهش از پژوهش‌های پیشین روی آوردن به رویکرد سیستمی و بنیان‌های روز توسعه فعالیت‌های گردشگری مبتنی بر تجربه‌گرایی و خلاقیت محوری، تأکید بر شرایط بومی و محلی و نیز تفکیک دو حوزه تخصصی بومگردی و فضای عمومی سیستم گردشگری است. این پژوهش در پی آن است تا با آسیب‌شناسی وضع موجود زمینه‌ساز ایجاد دید ساختاری و اجتناب از تک‌بعدی نگریستن و نادیده گرفتن ذی‌نفعان و شناسایی عوامل نوین و بومی اثرگذار بر توسعه و موفقیت اقامتگاه بومگردی در منطقه است.

روش تحقیق

پژوهش کاربردی حاضر به لحاظ روش، توصیفی-تحلیلی و از نوع تحقیقات پیمایشی با ماهیتی آمیخته است. گردآوری داده‌ها در بخش نظری با مطالعات اسنادی و در بخش پیمایشی مبتنی بر مصاحبه، توزیع پرسشنامه و نیز مشاهده وضع موجود در راستای تبیین علل و چرایی یافته‌هاست. در بخش کیفی و در راستای شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه و اثربخشی اقامتگاه‌های بومگردی در سطح نواحی روستایی پیرامون تالاب زیروار از مصاحبه‌های

1. Hung Lee et al
2. Janice et al
3. Wei et al
4. Sumanapala et al

نیمه‌ساختارمند با گروه دلفی پژوهش بهره گرفته شد (پایان مصاحبه‌ها رسیدن به اصل اشباع نظری بود). تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها با تکنیک تئوری بنیادی و در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی^۱ انجام گرفت. به دنبال شناسایی شرایط و وضع موجود با توزیع پرسشنامه برگرفته از یافته‌های بخش کیفی و تجزیه و تحلیل پاسخ‌های ارائه شده با استفاده از آزمون‌های استنباطی (در راستای سنجش یکسانی اعتقاد پاسخگویان به موانع و نارسایی‌های توسعه بومگردی در سطح متغیرها و اسمی بودن مقیاس پاسخ‌ها) از آزمون خی دو (دسته‌بندی پاسخ‌های ارائه شده در سه کد ۱=موافق، ۲=مخالف و ۳=بی‌نظر)، شناسایی روابط و ارتباطات در سطح مؤلفه‌ها با مقیاس فاصله‌ای از آزمون تحلیل مسیر (یکپارچه‌سازی پاسخ‌ها برحسب میانگین پاسخ‌ها و تشکیل مؤلفه‌ها از جمع متغیرها) علاوه بر تأیید، اقدام به تعمیم‌پذیری و تبیین یافته‌های کیفی شد؛ اما در ارتباط با تعیین گروه دلفی پژوهش با توجه به جامع بودن فعالیت‌های گردشگری و بومگردی و درگیری ذی‌نفعان متعدد سعی شد که از تمامی بازیگران و نقش آفرینان بهره گرفته شود. در این ارتباط به شرح در جدول (۱) گروه‌های زیر در راستای تکمیل تیم دلفی و بهره‌گیری در جریان پژوهش تعیین شدند.

جدول (۱) گروه دلفی پژوهش و معیارهای تعیین آنها

Table (1) Delphi research group and their determination criteria

تعداد	نوع نمونه‌گیری	معیارهای انتخاب	گروه
۱ نفر، دهیار نمونه دهستان زریوار (۱ نفر)، جهاد کشاورزی (۱ نفر)، منابع طبیعی (۱ نفر)، محیط‌زیست (۱ نفر)، بنیاد مسکن (۱ نفر)، میراث فرهنگی و گردشگری (۲ نفر) و مسئول کمیته توسعه بومگردی اداره کل میراث فرهنگی استان کردستان (۱ نفر)	هدفمند-تکنیک گلوله برفی	مسئولیت داشتن افراد به مدت ۳ سال به بالا در عرصه مدیریتی، تحصیلات دانشگاهی عالی، آگاه به شرایط منطقه و داشتن بنیه علمی مناسب در ارتباط با توسعه روستایی و یا حوزه تخصصی خود در عرصه توسعه روستاهای شهرستان مدنظر	گروه مسئولان مرتبط با توسعه بومگردی و فعالیت‌های گردشگری
کارشناسان طرح توسعه منظومه روستایی شهرستان مریوان و طرح توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستایی شهرستان مریوان (۴ نفر)، افراد بخش محلی دارای حسن شهرت و سابقه فعالیت در برگزاری جشنواره‌های بومی و فرهنگی در سطح منطقه (۲ نفر).	هدفمند-تکنیک گلوله برفی	مرتبط بودن رشته تحصیلی به توسعه و به‌ویژه توسعه روستایی، دارا بودن تحصیلات عالی در رشته مربوطه، بومی و دارا بودن پژوهش‌های مرتبط با روستاهای مورد مطالعه و در حوزه گردشگری	متخصصان علمی و آگاهان محلی
صاحبان بومگردی‌ها در منطقه و بومگردانان نمونه استانی، سرمایه‌گذاران بخش خصوصی در گردشگری منطقه (۱۲ نفر).	هدفمند-تمام شماری	دارا بودن مجوز فعالیت (بومگردی‌ها)، سابقه سه‌ساله از سرمایه‌گذاری	فعالان عرصه گردشگری

۱. با توجه به محدودیت حجم مقاله و ذکر متعدد فرآیند تکنیک تئوری بنیادی در منابع متعدد از ذکر جزئیات خودداری شد.

جدول (۲) اعضای گروه دلفی

Table (2) Delphi group members

ردیف	تخصص	درجه تحصیلی / مسئولیت
۱	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری	کارشناسی ارشد/ میراث فرهنگی و گردشگری شهرستان
۲	آمایش سرزمین	دکترای تخصصی / میراث فرهنگی و گردشگری شهرستان
۳	گردشگری	کارشناسی ارشد / مسئول کمیته توسعه بومگردی اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری استان
۴	اقتصاد کشاورزی	کارشناسی ارشد (بخشداری بخش مرکزی)
۵	جامعه‌شناسی توسعه	کارشناسی ارشد (فرمانداری شهرستان)
۶	کشاورزی (زراعت و اصلاح نباتات)	دکترای تخصصی (دهیار) منتخب دهیاران بخش مرکزی
۷	مهندسی معماری	دکترای تخصصی / بنیاد مسکن شهرستان
۸	جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی	دکترای تخصصی (انجمن مردم نهاد زیست‌محیطی- کارشناس طرح توسعه منظومه روستایی شهرستان)
۹	کشاورزی (ترویج و توسعه کشاورزی)	دکترای تخصصی / (جهاد کشاورزی)
۱۰	مهندسی محیط‌زیست	(کارشناسی منابع طبیعی) دکترای تخصصی (اداره محیط‌زیست)
۱۱	مهندسی منابع طبیعی (جنگلداری)	کارشناسی ارشد / منابع طبیعی شهرستان
۱۲	علوم تربیتی	کارشناسی / فعال فرهنگی (برگزاری جشنواره‌های بومی و فرهنگی)
۱۳	مدیریت-کارآفرینی	دکترای تخصصی (مشاور اجرایی طرح توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستایی شهرستان)
۱۴	جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی	دکترای تخصصی (مشاور اجرایی طرح توسعه اقتصادی منظومه روستایی بخش خاوومیرآباد)
۱۵	جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی	دکترای تخصصی (پژوهشگر حوزه توسعه روستایی شهرستان)
۱۶	گردشگری	دانشجوی دکترای (پژوهشگر حوزه توسعه گردشگری شهرستان)
۱۷	کامپیوتر	کارشناسی ارشد / راهنما و برگزارکننده تورگردشگری در منطقه
۱۸	مدیریت	کارشناسی/مدیر آژانس گردشگری شهرستان
۱۹	علوم انسانی	دیپلم/سرمایه‌گذار حوزه گردشگری منطقه
۲۰	علوم انسانی	دیپلم/ مدیر و مالک بومگردی در منطقه
۲۱	علوم انسانی	دیپلم/ مدیر و مالک بومگردی در منطقه
۲۲	علوم تربیتی	کارشناسی / مدیر و مالک بومگردی در منطقه
۲۳	معماری	کارشناسی ارشد / راهنما و برگزارکننده تور گردشگری در منطقه
۲۴	مدیریت	کارشناسی / رئیس جامعه تورگردانان استان کردستان
۲۵	فنی و حرفه‌ای	دیپلم/ مدیر و مالک مجتمع بومگردی در منطقه
۲۶	معماری	کارشناسی / مدیر و مالک بومگردی در منطقه
۲۷	علوم اجتماعی-تعاون	کارشناسی / سرمایه‌گذار حوزه گردشگری منطقه
۲۸	جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی	کارشناسی ارشد / بومگردان نمونه استانی

روایی در بخش کیفی با تأیید نتایج توسط گروه دلفی، توزیع ۱۵ پرسشنامه به‌عنوان پیش‌آزمون و پایایی پرسشنامه‌های توزیعی در بخش کمی نیز با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ به شرح جدول (۳) تأیید شد.

جدول (۳) میزان پایایی مؤلفه‌های اثرگذار بر توسعه و اثربخشی عملکرد بومگردی‌ها در سطح منطقه مورد مطالعه

میزان پایایی	مقوله‌ها	مقوله‌های مرکزی	میزان پایایی	مقوله‌ها	مقوله‌های مرکزی
۰/۷۹	مدیریت و سازمان‌دهی نهادی	موانع و مشکلات پیش روی توسعه و اثربخشی اقامتگاه‌های بومگردی حوزه تالاب زرپوار در بخش تخصصی بومگردی	۰/۸۶	ضعف برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و مدیریتی (هر دو عرصه گردشگری و توسعه اقتصادی روستایی)	موانع و مشکلات پیش روی توسعه و اثربخشی اقامتگاه‌های بومگردی حوزه تالاب زرپوار (عمومی)
۰/۷۸	اثربخشی اقتصادی		۰/۸۱	نامناسب بودن محیط کسب‌وکار منطقه	
۰/۸۵	آموزش		۰/۷۹	مدیریت امنیتی مرز	
۰/۷۱	بازاریابی و جذب تقاضا		۰/۷۲	ضعف امکانات رفاهی، اقامتی و خدماتی	
۰/۷۳	مدیریت زیست‌محیطی		۰/۷۷	ضعف اطلاع‌رسانی، آموزش و تبلیغات	
۰/۸۲	یادگیری و تخصص محوری		۰/۸۰	ناپایداری اکوسیستم تالاب	
۰/۷۴	طراحی و معماری		۰/۷۲	کمبود سرمایه	
			۰/۶۸	ضعف‌های اجتماعی-فرهنگی جامعه محلی	
			۰/۷۴	ضعف منظر، نما و معماری روستاهای حوزه تالاب	
			۰/۶۹	ضعف جاذبه‌ها	
		۰/۷۷	نارسایی‌های مرتبط با نیازها و عملکرد گردشگران		

معرفی منطقه مورد مطالعه

تالاب آب شیرین زرپوار یا زریبار (Zirêwar) در ۱۳۰ کیلومتری شمال غربی سنندج، مرکز استان کردستان و در فاصله ۳ کیلومتری غرب شهر مریوان واقع شده و از مکان‌های دیدنی و گردشگری استان کردستان است. شهر مریوان بر لبه مرز است، بازارچه مرزی دارد و یکی از مقاصد مهم گردشگری استان کردستان محسوب می‌شود. در این میان محور گردشگری تالاب زرپوار به‌عنوان مهم‌ترین قطب گردشگری روستایی شهرستان مریوان و قطب دوم گردشگری روستایی استان کردستان بعد از محور اورامان در شهرستان سروآباد محسوب می‌شود که به ثبت جهانی رسیده است. ۸ روستا (سیف سفلی، کانی سفید، ینگجه، دره تفی، کولان، کانی سانان، کانی سانان، نی و پیرصفا) با جمعیتی برابر ۶۴۹۱ در محدوده این تالاب قرار گرفته‌اند. گردشگران داخلی و حتی خارجی استقبال زیادی از این محور گردشگری کرده‌اند. هرچند به لحاظ کمی و ورود گردشگران، وضعیت رضایت‌بخش ارزیابی می‌شود، زمان اقامت و هزینه‌کرد

گردشگران در سطح منطقه بسیار اندک بوده است و درگیری مردم محلی در فعالیت‌های گردشگری و ظهور و بروز گردشگری منفعت‌محور و پایدار در سطح رضایت‌بخشی قرار ندارد. به‌ویژه اینکه حرکت به‌سمت گردشگری تخصص‌محور نادیده گرفته شده و همچنان توسعه گردشگری توده در بازار رقابتی کنونی مورد تأکید برنامه‌ریزان است (طرح توسعه گردشگری تالاب زریوار، ۱۳۹۸؛ برنامه جامع مدیریت تالاب زریوار، ۱۳۹۵؛ داده‌های جمعیتی مرکز بهداشت شهرستان مریوان، ۱۴۰۱).

با توجه به جذابیت منطقه در راستای جذب سرمایه‌گذار به‌ویژه به‌واسطه هم‌جواری با مرز بین‌المللی باشماق و اقلیم کردستان عراق به‌عنوان یک بازار مهم اقتصادی و گردشگری کشور، این منطقه پرتوان گردشگری با توجه به سیاست‌گذاری انجام گرفته در حوزه گردشگری استان مبتنی بر توسعه بومگردی‌ها به‌صورت قارچ‌گونه شاهد افزایش اقامتگاه‌های بومگردی با وجود دارا بودن ضعف‌ها و چالش‌های اساسی در تمامی عناصر زنجیره فعالیت‌های گردشگری از جذب تا تجربه‌سازی و بازگشت گردشگران است و دید کمی به افزایش تعداد واحدهای بومگردی در این فضای گردشگری منطقه آینده‌روشنی را در ارتباط با اثربخشی این اقامتگاه‌ها ترسیم نمی‌کند.

شکل (۲) موقعیت منطقه مورد مطالعه منبع: (ترسیم نگارندگان، ۱۴۰۱) و نمونه اقامتگاه‌های بومگردی محور تالاب زریوار. منبع: (بازدید میدانی، ۱۴۰۱)

Figure (2) The location of the studied area and the sample of ecotourism residences in the Zarivar wetland, source: (field visit, 2022)

یافته‌های پژوهش

پس از انجام سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی شرایط مورد نیاز توسعه و اثربخشی اقامتگاه‌های بومگردی در نواحی روستایی تالاب زریوار در قالب دو سطح کلی مرتبط با شرایط عمومی سیستم گردشگری منطقه

و سطح جزئی در ارتباط با ویژگی‌های و شرایط مختص و ویژه اقامتگاه بومگردی شناسایی شدند. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، نظام گردشگری منطقه در هر دو بعد عرضه و تقاضا ضعف و چالش دارد (جدول ۴).

جدول (۴) شناسایی موانع و مشکلات پیش روی توسعه و اثربخشی اقامتگاه‌های بومگردی حوزه تالاب زریوار

Table (4) Identification of obstacles and problems facing the development and effectiveness of ecotourism residences in the Zarivar wetland area

مفاهیم مشترک	مقوله‌ها	مقوله‌های مرکزی
<p>نبود دیدگاه سیستمی و مدیریت زنجیره‌ای در مدیریت گردشگری تالاب زریوار و شهرستان مریوان - بهره‌نگرفتن از توان انجمن‌های مردم نهاد روستاهای هم‌جوار تالاب زریوار در راستای گسترش گردشگری - اختصاص‌ندادن بخشی از درآمدهای حاصل از گردشگری تالاب زریوار برای حفظ آن و گسترش گردشگری در روستاهای پیرامون - نبود رویکرد مشارکتی مدیریت گردشگری در تالاب زریوار - فقدان طرح و برنامه منسجم تنوع‌بخشی اقتصادی روستاهای پیرامون تالاب زریوار منطبق بر توان‌های آنها به‌ویژه در عرصه گردشگری - تأکید بر گسترش گردشگری انبوه و افسارگسیخته در توسعه گردشگری منطقه با تأکید بر شهر مریوان - برگزارنشدن تورهای تخصص طبعیت‌گردی در منطقه یا ورود تورها به روستاهای حاشیه دریاچه - عدم مکان‌یابی سایت‌های مناسب پرنده‌نگاری - کوهنوردی، تفریحی و ... در اطراف روستاهای تالاب - آشفتگی در زمینه مدیریت و بهره‌برداری از تالاب زریوار با تعدد نهادهای تصمیم‌گیر - مترادف‌دانستن سرمایه‌گذاری در توسعه روستایی با سرمایه‌گذاری در کشاورزی توسط نهادهای دولتی و مردم محلی - تعطیلی بازارچه‌های مرزی (اثرگذاری در تأمین سرمایه برای روستائیان) - هدایت سرمایه‌ها به بورس بازی و دلال‌بازی در منطقه در حوزه زمین و خانه‌های دوم گردشگری، فصلی‌بودن گردشگری با وجود توان توسعه گردشگری در تمام فصول، تبدیل‌نشدن دهیاری‌های روستاهای حوزه تالاب به فعالان اقتصادی و محدودکردن آنها به مدیریت کالبدی، نبود آگاهی مسئولان توسعه‌ای و گردشگری در زمینه تغییر وضعیت نیازها و تقاضای گردشگران (حرکت به سمت گردشگری با انگیزه‌های خاص و گردشگری تجربه‌گرا - نبود برنامه‌ریزی برای جذب طبعیت‌گردان از اقلیم کردستان عراق - نبود بهره‌مندی مردم محلی از منافع توسعه گردشگری دریاچه زریوار و یا بهره‌مندی تعداد اندکی از روستائیان (نبود توزیع عادلانه منافع)، در حاشیه قرارگرفتن این محور گردشگری نسبت به محور اورامان در مدیریت استانی توسعه گردشگری.</p>	<p>ضعف برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و مدیریتی (هر دو عرصه گردشگری و توسعه اقتصادی روستایی)</p>	<p>نارسایی‌های بعد عرضه (حوزه تالاب زریوار)</p>
<p>آشفتگی اقتصادی کشور و افزایش آسیب‌پذیری بر نواحی روستایی مورد مطالعه، فقدان رقابت اقتصادی در منطقه - شکست کسب‌وکارها و سرمایه‌گذاری‌های قبلی حوزه گردشگری در سطح روستاها و بازتاب آن در میان مردم شهری و روستایی - نبود اعتقاد مردم محلی و سرمایه‌داران شهری به برگشت سرمایه و سود آن با سرمایه‌گذاری در محیط روستاها - تسلط واسطه‌گری و مشاغل کاذب بر عرصه اشتغال‌زایی سطح منطقه (سازمان‌یافته یا به صورت کولبری و ...)، نبود حمایت از کارآفرینان جوان روستاها و بی‌انگیزگی در میان این افراد و سایر جوانان، نبود حمایت قانونی و مالی از بخش خصوصی حوزه گردشگری تالاب.</p>	<p>نامناسب بودن محیط کسب‌وکار منطقه</p>	
<p>مشکلات امنیتی به دلیل مرزی بودن برای رونق اقسام خاص گردشگری وابسته به بومگردی در محیط‌های جنگلی و کوهستانی روستاهای اطراف تالاب (ماجراجویانه و...) - دید انسدادی و مدیریت تهدید محورانه این منطقه مرزی (برای نمونه حمایت و ایجاد هرگونه سازه توسعه‌ای در ۲۰ کیلومتری مرز ممنوع شده است).</p>	<p>مدیریت امنیتی مرز</p>	
<p>وضعیت نامناسب دفع زباله و فاضلاب‌های روستاهای مجاور تالاب - ضعف خدمات و امکانات رفاهی و اقامتی در روستاها و طبیعت اطراف آنها - فقدان امکانات و فضاهای تفریحی در روستاها - نبود مکان‌هایی برای برگزاری جشنواره‌های محلی و بومی - نامناسب بودن راه‌های ارتباطی بین و درون روستاهای اطراف تالاب (کیفیت و امنیت) - اجرانشدن کامل طرح‌های هادی - فقدان بسته‌های خدمتی برای ارائه به گردشگران - فقدان دسترسی به فضاهای مناسب برای راه‌اندازی کسب‌وکار، عدم تأمین و ایجاد زیرساخت‌های متناسب با توان گردشگری منطقه (زیرساخت‌های تخصصی حوزه گردشگری).</p>	<p>ضعف امکانات رفاهی، اقامتی و خدماتی</p>	

مقوله‌های مرکزی	مقوله‌ها	مفاهیم مشترک
	ضعف اطلاع‌رسانی، آموزش و تبلیغات	کمبود تبلیغات و برجسته‌سازی (نبود برنندسازی بومگردی و گردشگری روستایی برای تالاب زیوار)- بهره‌نبردن از ابزارهای تبلیغاتی مختلف - نبود آموزش مردم محلی در ارتباط با نحوه فعالیت در عرصه گردشگری- نبود آموزش مسئولان در بخش‌ها و نهادهای مختلف مرتبط با مدیریت و توسعه روستاهای منطقه در ارتباط با اثرگذاری بومگردی در توسعه روستاهای حاشیه تالاب و حرکت به سمت گردشگری تخصص محور.
	ناپایداری اکوسیستم تالاب	شکار و صید بی‌رویه، آتش‌سوزی نیزارها و جنگل‌های پیرامون تالاب، ورود فاضلاب، فضولات دامی و زباله روستاهای پیرامون به تالاب، بهره‌برداری افراطی از منابع آب (تعدد چاه‌های غیرمجاز)، کشاورزی ناپایدار، نبود کفایت منابع مالی استانی و ملی برای حفاظت تالاب، فرسایش خاک در حوزه آبریز تالاب و ورود بیش از اندازه رسوبات و ایجاد خطر برای چشمه‌های جوشان کف تالاب.
	کمبود سرمایه	نبود تمایل و ناتوانی مردم محلی به دریافت وام‌های اشتغال‌زایی- نبود صندوق‌های خرد محلی و کمبود سرمایه مردم محلی- کمبود بودجه دهیاری‌ها- نبود زمینه‌سازی برای ورود بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری- کمبود بودجه توسعه گردشگری منطقه- نبود شبکه‌سازی و تشویق سرمایه‌داران بومی روستاها برای بازگشت سرمایه (از شهر) و سرمایه‌گذاری بر روی توانمندی گردشگری روستاها. نبود تناسب میزان وام‌های کنونی با هزینه‌های تولید و نیاز سرمایه‌گذار برای تکمیل طرح‌های کلان، بهره زیاد وام‌های بانکی، نبود اطمینان بانک‌ها به روستائیان، اختصاص نیافتن بخشی از درآمدهای مرز بین‌المللی منطقه به توسعه اقتصادی آن به‌ویژه در حوزه توسعه روستایی.
	ضعف‌های اجتماعی- فرهنگی جامعه محلی	فقر روستائیان- تخریب محیط طبیعی و محدودت تالاب زیریوار از سوی روستائیان- وجود عقاید متعصبانه و محدودکننده در میان مردم محلی در ارتباط با ورود گردشگران- عقاید متعصبانه و محدودکننده حضور زنان در فعالیت‌های گردشگری- نبود آگاهی مردم محلی و عزم آنها برای ورود و سرمایه‌گذاری در عرصه گردشگری- مشکلات مرتبط با مالکیت زمین‌های مجاور تالاب برای سرمایه‌گذاری و بهره‌گیری در زمینه توسعه گردشگری- فرهنگ تقدیرگرایی و نبود نشاط اجتماعی روستائیان- شناختن دولت به‌عنوان تنها متولی توسعه در روستاهای منطقه- نبود ریسک‌پذیری مردم محلی برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای نوپا (وابسته به گردشگری)، نبود تمایل با اعتقادات مذهبی از سوی مردم محلی به دریافت وام.
	ضعف منظر، نما و معماری روستاهای حوزه تالاب	تغییر معماری و چشم‌انداز بومی با توسعه معماری بیگانه با فرهنگ و محیط طبیعی بومی حوزه تالاب، بورس بازی شدید زمین و توسعه افراطی خانه‌های دوم گردشگری متضاد با چشم‌انداز منطقه، تغییر وجهه کارکردی مساکن روستایی، نبود طراحی سازه‌های گردشگری با رویکرد بوم محورانه در عرصه معماری.
	ضعف جاذبه‌ها	نبود تنوع‌بخشی به جاذبه‌ها با تأکید بر جاذبه‌های محیط طبیعی، حرکت نکردن به سمت گردشگری تخصصی به‌ویژه در حوزه بومگردی و اشکال وابسته دیگر (گردشگری کشاورزی، ماجراجویانه، فرهنگی و ...)، نبود سازمان‌دهی و استمرار در برگزاری رویدادهای فرهنگی و اجتماعی در سطح منطقه و برندسازی برای آنها.
ضعف‌های مرتبط با بعد تقاضای گردشگری	نارسایی‌های مرتبط با نیازها و عملکرد گردشگران	شناخت و آگاهی اندک گردشگران ورودی به شهرستان از پتانسیل‌های طبیعت‌گردی روستاهای هم‌جوار تالاب زیریوار- تمایل اندک گردشگران به صرف هزینه- مدت اقامت کوتاه گردشگران در تالاب (فقط بازدید از تالاب)- ورود گردشگران بیش از ظرفیت تحمل محیط روستاها در روزهای آخر هفته در فصل بهار و تابستان (البته فقط عبور از میان روستاها) و معضلات متعدد وابسته.

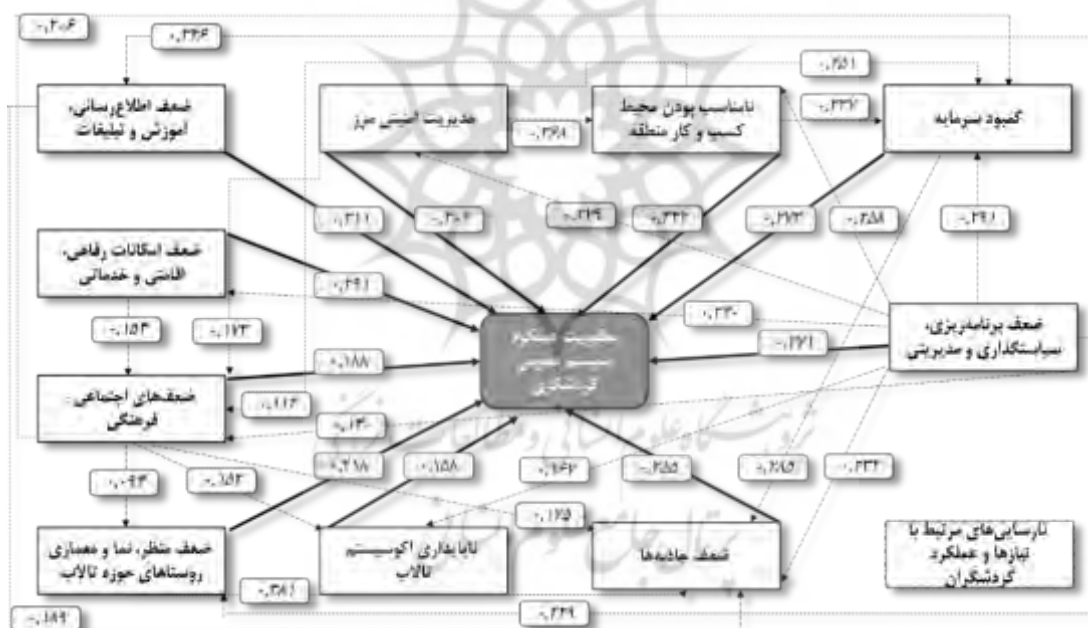
در ادامه در راستای تأیید و تعمیم، مجموعه متغیرهای شناسایی شده در قالب پرسشنامه‌ای در طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (۱. کاملاً مخالفم ... ۵. کاملاً موافقم) در اختیار گروه دلفی پژوهش در راستای سنجش اعتقاد آنها نسبت به

عوامل شناسایی شده قرار گرفت. پس از تأیید این عوامل (میانگین‌های بیشتر از ۳) از آزمون تحلیل مسیر به‌منظور شناسایی روابط و نحوه اثرگذاری‌ها بهره گرفته شد. نوع تحلیل رگرسیون به کار گرفته شده برای تحلیل مسیر در این پژوهش سلسله‌مراتبی است. به این معنی که محققان با بهره‌گیری از دیدگاه متخصصان و آگاهان عرصه توسعه روستایی منطقه (گروه دلفی) ارتباط متغیرهای مستقل و وابسته را پس از ترسیم مدل نظری سنجیدند. متغیر مستقل، عوامل (مؤلفه‌های شناسایی شده) اثرگذار بر توسعه و اثربخشی اقامتگاه بومگردی حوزه تالاب زریوار در بخش عمومی یا سیستم گردشگری منطقه است و متغیر وابسته نیز دیدگاه تیم دلفی پژوهش در ارتباط با میزان اعتقاد آنها به مطلوبیت توسعه گردشگری در منطقه که در قالب ۵ گویه (میزان رضایت از وضعیت موجود، میزان اعتقاد به مطلوبیت آینده وضعیت توسعه گردشگری منطقه، میزان منفعت محوری توسعه گردشگری در منطقه، قابلیت اصلاح‌پذیری وضعیت موجود و توانایی رقابت‌پذیری منطقه با مقاصد هم‌جوار) در طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت پرسش شد. سپس بعد از تلفیق و تغییر مقیاس به مقیاس فاصله‌ای تأثیرات متغیرهای مستقل بر آن آزمون شد (گفتنی است که با توجه به جنبه منفی داشتن، کدبندی تمامی پاسخ‌ها به‌صورت معکوس انجام گرفت).

پس از مشخص کردن تأثیرات مستقیم اثرات عوامل (مؤلفه‌های شناسایی شده)، تأثیرات غیرمستقیم نیز حاصل از ارتباطات درونی عوامل شناسایی شده محاسبه شد (با جایگزینی متغیرهای مستقل و وابسته) و درنهایت با جمع کردن اثرات مستقیم و غیرمستقیم، بار کلی و اثر نهایی هر عامل بر توسعه و اثربخشی اقامتگاه در بخش عمومی یا سیستم گردشگری منطقه مشخص شد (گفتنی است که میانگین گویه‌ها برابر مقدار نامناسب ۲/۸۱ بود)؛ همچنین مسیرها و ارتباطاتی مورد تأیید و پذیرش قرار گرفتند که مقدار معنی‌داری آنها کمتر از ۰/۰۵ محاسبه شده باشد. مقدار ضریب تبیین به‌دست‌آمده برابر ۰/۷۱۱ و به این معنی است که متغیرهای مستقل اولیه (مؤلفه‌های شناسایی شده) قابلیت تبیین ۷۱ درصد از تغییرات متغیر وابسته پژوهش (بر توسعه و اثربخشی اقامتگاه بومگردی حوزه تالاب زریوار در بخش عمومی یا سیستم گردشگری منطقه) را دارند. همان‌طور که در نتایج مشاهده می‌شود، عامل ضعف در مدیریت، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه‌ای و گردشگری و سپس نامناسب بودن فضای کسب‌وکار و مدیریت تهدید محورانه این منطقه مرزی با دارابودن بیشترین بارهای عاملی، اثرگذارترین عوامل بر توسعه و اثربخشی اقامتگاه بومگردی حوزه تالاب زریوار در بخش عمومی یا سیستم گردشگری منطقه هستند؛ همچنین ضعف سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت در عرصه توسعه‌ای و گردشگری بر تمامی مؤلفه‌ها و نارسایی‌های دیگر دارای اثرگذاری غیرمستقیم بوده است. شاید بتوان گفت که در غیاب بخش خصوصی توانمند، نبود بخش غیردولتی اثرگذار و آگاهی اندک اهالی در عرصه توسعه و گردشگری منطقه، بخش دولتی که به‌عنوان تنها و مهم‌ترین متولی در این منطقه مرزی و محروم بسترساز و هماهنگ‌کننده جریان توسعه‌ای است، عملکردی نامناسب در عرصه برنامه‌ریزی و مدیریتی داشته که بر عملکرد تمامی عناصر و ذی‌نفعان دیگر اثر گذاشته است.

در این میان، مؤلفه مرتبط با نارسایی‌های مرتبط با بعد تقاضا (گردشگران)، تنها مؤلفه‌ای است که ارتباط معنی‌داری به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم با مؤلفه‌های دیگر ندارد و این امر نشان‌دهنده آن است که وضعیت نامناسب موجود در ضعف‌های مرتبط با بعد عرضه (مقصد) اثرگذارین نقش را در شکل‌گیری وضعیت نامناسب گردشگری منطقه دارا هستند.

از میان روابط غیرمستقیم به اثرگذاری ضعف خدمات و امکانات رفاهی بر ایجاد ضعف و نارسایی‌های اجتماعی و فرهنگی با منجر شدن به کاهش میل ماندگاری در روستا و کاهش سطح اعتماد به نهادهای دولتی و در نتیجه کاهش قدرت ریسک‌پذیری، افزایش وابستگی به دولت و نبود حمایت مردم محلی از راه‌اندازی و سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارهای نوپای حوزه گردشگری اشاره می‌شود؛ همچنین رضایت‌بخش نبودن خدمات و امکانات رفاهی و اقامتی عمومی، زمینه‌ساز عدم جذب و ماندگاری و هزینه‌کرد گردشگران و در نتیجه ایجاد نشدن گردشگری منفعت محور و افزایش فقر معیشتی در نواحی روستایی منطقه می‌شود و این وضعیت به‌عنوان یک ضعف و نارسایی اجتماعی، زمینه‌ساز نبود توانایی ورود و حمایت مردم محلی از توسعه گردشگری شده است. به‌علاوه، ضعف‌های اجتماعی فرهنگی که از مهم‌ترین آنها به گرایش مردم محلی به قاچاق کالا و مشاغل واسطه‌ای، فقر معیشتی، امکان‌نداشتن حضور زنان و ... اشاره می‌شود، زمینه‌ساز نابودی جاذبه‌های طبیعت‌گردی (آب، خاک و جنگل)، نبود مشارکت مردم محلی در زمینه تنوع‌بخشی به جاذبه‌ها، برای نمونه مشارکت در ارتباط با برگزاری رویدادهای فرهنگی و اجتماعی به‌عنوان عرصه‌ای با قابلیت زیاد توسعه گردشگری در منطقه اشاره می‌شود. بدین ترتیب کیفیت جاذبه‌های گردشگری در منطقه و کمیت آنها نیز با چالش و تهدید مواجه شده است.

شکل (۳) مدل نهایی تحلیل مسیر و ارتباطات عوامل مؤثر بر توسعه و اثربخشی اقامتگاه بومگردی حوزه تالاب زریوار در بخش

عمومی یا سیستم گردشگری، منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱)

Figure (3) The final model of path analysis and communication of factors affecting the development and effectiveness of Zarivar wetland ecotourism resort in the public sector or tourism system

جدول (۵) اثرات مستقیم، غیرمستقیم و بار کلی ارتباطات عوامل مؤثر بر اثربخشی اقامتگاه بومگردی حوزه تالاب در بخش

عمومی یا سیستم گردشگری

Table (5) direct, indirect and overall effects of the communication factors on the effectiveness of the ecotourism resort in the wetland area in the public sector or the tourism system

رتبه	بار کلی	اثر غیرمستقیم	اثر مستقیم	مؤلفه‌های اثرگذار
۱	۰/۸۴۲	۰/۵۷۱	۰/۲۷۱	ضعف در مدیریت، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه‌ای و گردشگری
۲	۰/۶۰۱	۰/۲۷۹	۰/۳۲۲	نامناسب بودن محیط کسب‌وکار منطقه
۳	۰/۵۱۶	۰/۲۱۵	۰/۳۰۱	مدیریت امنیتی مرز
۴	۰/۴۶۵	۰/۰۲۷۷	۰/۱۸۸	ضعف‌های اجتماعی-فرهنگی
۵	۰/۳۵۹	۰/۰۴۸	۰/۳۱۱	ضعف اطلاع‌رسانی، آموزش و تبلیغات
۶	۰/۳۴۵	۰/۰۷۲	۰/۲۷۳	کمبود سرمایه
۷	۰/۳۴۲	۰/۰۵۱	۰/۲۹۱	ضعف امکانات رفاهی، اقامتی و خدماتی
۸	۰/۳۱۵	۰/۰۹۷	۰/۲۱۸	ضعف منظر، نما و معماری روستاهای حوزه تالاب
۹	۰/۲۵۵	---	۰/۲۵۵	ضعف جاذبه‌ها
۱۰	۰/۱۵۸	---	۰/۱۵۸	ناپایداری اکوسیستم تالاب
---	---	---	---	نارسایی‌های مرتبط با نیازها و عملکرد گردشگران

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱)

در بخش دوم، پس از انجام فرآیند کدگذاری و به‌صورت ویژه‌تر در عرصه توسعه و شرایط موردنیاز، معضلات و نارسایی‌های شناسایی شده نشان‌دهنده آن است که توسعه بومگردی در منطقه مورد مطالعه با چالش‌های متعددی روبه‌رو است و ادامه این روند، به شکست کسب‌وکارهای مبتنی بر بومگردی می‌انجامد (جدول ۶). آن‌چنان که مشخص است، حمایت و پشتیبانی مدیریتی و نهادی از سوی نهادهای متولی که مهم‌ترین و اثرگذارترین آنها میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی است، صورت پذیرفته است و همانند شرایط عمومی سیستم گردشگری منطقه، نبود مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح و مسئله‌محور در ارتباط با بومگردی‌ها نیز مشاهده می‌شود. این ضعف‌ها هم در حوزه قبل از ایجاد بومگردی‌ها مرتبط با بسترسازی شرایط موردنیاز به‌ویژه مرتبط با شرایط بروکراسی و هم در حین فعالیت این واحدهای اقتصادی به‌خصوص در حوزه نظارت و سازمان‌دهی است.

با ادامه روند موجود که عموم روستائیان منفعت اقتصادی رضایت‌بخشی از توسعه این واحدهای اقتصادی کسب‌وکار حوزه بومگردی نمی‌برند و منافع اقتصادی برای قشر خاصی از روستائیان و به‌ویژه سرمایه‌داران غیربومی شهری است، حمایت جامعه محلی از توسعه این اقامتگاه‌ها از میان می‌رود و این وضعیت در تضاد با اصول توسعه بومگردی است که مبتنی بر فلسفه گردشگری پایدار است. آموزش زیربنای توسعه منابع انسانی بوده است که در سطح منطقه مورد مطالعه نیروی انسانی آن آموزشی در این زمینه ندیده‌اند. هنوز هم مفهوم بومگردی و کسب‌وکارهای بومگردی مبتنی بر آن در چارچوب اصول پذیرفته‌شده ملی و بین‌المللی در میان گروه‌های اصلی نقش‌آفرین نامبرده شده درک نشده و همین نبود شناخت از اصول و روش‌های توسعه این کسب‌وکار موجب شده است تا

ضعف‌های متعددی در ابعاد و بخش‌های دیگر شکل بگیرد. گفتنی است که در حوزه تالاب زیروار با فرصت‌های بکر اقتصادی و اجتماعی و مزیت موقعیتی، زنان و کارآفرینان بومی متعددی به‌ویژه در حوزه کشاورزی، صنایع دستی و تولیدی‌های خرد فعالیت دارند که با ضعف آموزش و حمایت به عرصه بومگردی وارد نشده‌اند. افرادی که در صورت حضور می‌توانستند موجب جریان‌ساز شدن اقتصادی و اجتماعی این کسب‌وکار اقتصادی شوند.

در حوزه بازاریابی و جذب و گسترش حوزه تقاضا، وضعیت نامناسبی در میان اقامتگاه بومگردی حوزه تالاب به‌ویژه در میان بومگردی‌های خرد حاکم است. بازاریابی به‌صورت سنتی و درنهایت با بهره‌گیری از فضای مجازی بدون برنامه‌ریزی، اتخاذ استراتژی، شبکه‌سازی و ... انجام می‌گیرد. دانش بازاریابی و سرمایه‌گذاری بر روی توسعه بازار با حرفه‌ای نبودن نیروهای انسانی حوزه گردشگری و به‌ویژه بومگردی در حوزه تالاب جدی گرفته نشده است. با ضعف‌های متعدد در عرصه عمومی و حتی خود اقامتگاه بومگردی، توسعه بازار از طریق تبلیغات دهان به دهان نیز که می‌توانست چاره و راه‌حلی اثرگذار در راستای کاهش کاستی‌های حوزه بازاریابی باشد، به شیوه رضایت‌بخش انجام نگرفته است.

در سطح منطقه به دلیل ضعف‌های مرتبط با آموزش و ظرفیت‌سازی به‌خصوص در حوزه مدیریت توسعه‌ای و فعالان عرصه بومگردی، تجربه‌گرایی و تخصص‌محوری به‌عنوان حلقه مفقوده عرصه توسعه گردشگری منطقه و به‌ویژه در حوزه بومگردی تلقی می‌شود. این ضعف به فاصله‌گیری بومگردی‌ها از جنبه یادگیری و ایجاد تجربه بکر مبتنی بر درگیری بوم‌گردان در فعالیت‌های اجتماعی-فرهنگی و تولیدی حوزه تالاب منجر شده است. گردشگران در این منطقه و حتی در حوزه بومگردی‌ها فقط به‌عنوان نظاره‌گر عمل کرده‌اند و این امر متفاوت و دور از فلسفه توسعه بومگردی‌ها و بومگردی به‌عنوان گونه تخصصی و تجربه‌گرایی عرصه گردشگری است. برای نمونه به جایابی نامناسب بومگردی‌ها اشاره می‌شود که تمامی آنها نه در میان بافت اجتماعی و مسکونی روستاها، در نواحی دورتر از روستاها قرار گرفته‌اند که این دوری، انزواگزینی و جدایی، تعامل و ارتباط گردشگران و جامعه میزبان را به‌شدت کاهش داده است و معضلات متعدد دیگری در حوزه پذیرش گردشگران و منفعت اندک اقتصادی و اجتماعی بومگردی‌ها را برای جامعه محلی سبب می‌شود.

در حوزه طراحی و معماری واحدهای بومگردی شرایط به‌گونه‌ای رقم خورده که هم در عرصه عینی در ارتباط با محیط کالبدی-فیزیکی و هم در بعد ذهنی، نمادسازی، مفهوم‌سازی و القای مفاهیم اجتماعی و فرهنگی بومی بسیار ضعیف عمل شده است. در عرصه میدانی تفاوت و ابداع و خلاقیتی در معماری و ساخت واحدهای بومگردی مشاهده نمی‌شود و طرحی یکسان برای واحدها (نما و منظر و دکوراسیون داخلی) به کار رفته است. اقامتگاه بومگردی در عرصه معماری نتوانسته است، اصالت فرهنگی، اجتماعی و محیطی منطقه را به گردشگران به‌عنوان یک نیاز و محصول بومگردی‌ها ارائه کند.

جدول (۶) شناسایی موانع و مشکلات پیش روی توسعه و اثربخشی اقامتگاه‌های بومگردی حوزه تالاب زریوار در بخش

تخصصی بومگردی

Table (6) Identifying the obstacles and problems facing the development and effectiveness of ecotourism residences in the Zarivar wetland area in the specialized ecotourism sector

ابعاد مرکزی	مؤلفه‌ها	مفاهیم
سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی	مدیریت و سازمان‌دهی نهادهی	فقدان طرح و برنامه توسعه رقابت‌پذیری اقامتگاه‌ها، مشخص نبودن وضعیت قیمت‌گذاری خدمات و نبود تناسب قیمت‌ها و خدمات ارائه شده، رشد افراطی بومگردی‌ها، محدودیت‌های تسهیلات و منابع مالی دولتی، عدم شبکه‌سازی میان مدیران بومگردی‌ها، فصلی بودن عملکرد بومگردی‌ها با وجود توان توسعه بومگردی و جذب گردشگران در تمام طول سال، به حاشیه رفتن بومگردی‌ها خرد بومی نسبت به مجتمع بومگردی و سرمایه‌گذاران بخش خصوصی غیربومی، فرآیند کند و سخت صدور و تمدید مجوز و افزایش اقامتگاه‌های بدون مجوز، اعتبارسنجی پرابهام و سلیقه‌ای، نبود سنجش توان و تخصص متقاضیان ایجاد بومگردی‌ها در عرصه گردشگری و اعطای مجوز بدون صلاحیت سنجی و آموزش، تبدیل نشدن دهیاری‌ها به واحدهای اقتصادی در راستای توسعه بومگردی با محوریت مردم محلی در نواحی روستایی حوزه تالاب (در حالت تعاونی)، محدودیت‌های امنیتی و بروکراسی اداری برای بهره‌گیری از اراضی طبیعی محدوده تالاب در راستای ایجاد اقامتگاه‌های بومگردی به‌ویژه کمپ‌های بوم محور، بورس بازی شدید زمین و زیاد شدن قیمت زمین و مسکن در حوزه تالاب، ضعف در نظارت بر عملکرد و ارتقای بومگردی‌ها.
اثربخشی اقتصادی	منفعت‌بری و ورود محدود مردم محلی، ورود سرمایه‌گذاران غیربومی و بهره‌بردن از مردم محلی	
توانمندسازی منابع انسانی	آموزش	نبود آموزش مدیران بومگردی‌ها و فعالان این عرصه، نبود آشنایی و آگاهی صحیح مدیران توسعه‌ای با مزایای توسعه بومگردی و مدیریت صحیح آنها در عرصه بومگردی، نبود آشنایی صحیح مردم محلی با بومگردی‌ها و ارائه نشدن آموزش‌های موردنیاز به آنها، حرفه‌ای نبودن فعالان، عدم ورود و به‌کارگیری زنان و کارآفرینان روستایی.
بازاریابی و جذب تقاضا	ضعف در اطلاع‌رسانی دقیق درباره امکانات و خدمات اقامتگاه‌ها و ارائه خدمات غیرحضور (پذیرش، نرخ‌نامه و ...)، نبود سازوکار نظرسنجی و سنجش رضایت و نیازها و سلاقی گردشگران، ضعف در اطلاع‌رسانی دقیق درباره جاذبه‌ها و شرایط بومی و فرهنگی محلی و قومی، نبود برند و مزیت رقابتی بومگردی‌ها، ضعف در بازاریابی دیجیتال (موبایلی، اینترنتی و ...)، ضعف در ارتباط با راهنمایان و آژانس‌های گردشگری توسط واحدهای خرد، هزینه‌دانستن تبلیغات از سوی مدیران بومگردی، فقدان یک استراتژی مشخص در عرصه تبلیغات و بازاریابی.	
مدیریت زیست‌محیطی	نبود مدیریت پساب‌ها و ایجاد آلودگی زیست‌محیطی (ورود به تالاب)، بهره‌نگرفتن از شیوه‌های نوین تأمین انرژی (پنل‌های خورشیدی)، نبود بازچرخانی منابع قابل استفاده (آب و پسماندهای تر).	
یادگیری و تخصص محوری	ضعف در ارائه مواد غذایی سنتی و بومی، عدم راه‌اندازی محوطه و مجموعه‌های الحاقی به اقامتگاه یا مجموعه اقامتی با کارکرد تجربه‌گرایی و آموزشی (مزرعه، کارگاه صنایع دستی، آشپزی و ...)، نبود برنامه‌ریزی و اجرای رویدادهای فرهنگی و بومی، بهره‌نگرفتن از ظرفیت گیاهان دارویی منطقه و طب سنتی بومی برای ارائه خدمات، نبود تجربه حس زندگی روستایی و فرهنگ بومی و سنتی، شباهت فرمی و محتوایی بومگردی‌ها و نبود تنوع و منحصربه‌فرد بودن، قراردادن اقامتگاه بومگردی در محدوده نواحی روستایی و بافت اجتماعی روستائیان (انزوا و جدایی‌گزینی)، ارائه نشدن بسته‌های خدمتی متنوع (متناسب با سنین و سطح درآمد) به گردشگران در بومگردی‌ها، فقدان سوغات محوری و یادبود گردشگری در منطقه با رویکرد بومی (اجتماعی-فرهنگی - محیط طبیعی) و نبود ارتباط با گردشگران بعد از سفر.	
طراحی و معماری	نبود تنوع و ابتکار در طراحی و معماری اقامتگاه‌ها، ضعف در آراستگی و مناسب‌سازی محوطه و فضاهای پیرامونی، ضعف در دسترسی به فضاهای نشیمن عمومی (فضایی عمومی برای آرامش)، توجه نکردن به نیازهای معلولان و سالخورده‌گان، ضعف در طراحی مبتنی بر هویت محوری (برای مثال، هر اتاق یک طرح و یک روایت فرهنگی و بومی) و ارائه اصالت (محیطی-اجتماعی و فرهنگی)، خاص و متمایز نبودن معماری واحدها (نسبت به بومگردی‌ها دیگر در نواحی کشور)، ضعف در زیبایی‌شناسی (تزئینات، نورپردازی و ...)، ضعف در چشم‌انداز معماری حوزه تالاب (شهری شدن)، نبود نمادسازی عینی در معماری (ضعف در بهره‌گیری از مصنوعات و اقلام تزئینی کاربردی بومی و فرهنگی)،	

در ادامه به مانند مراحل انجام‌گرفته در بخش قبلی پس از توزیع پرسشنامه و تأیید این عوامل (موانع و چالش‌های شناسایی‌شده) از آزمون تحلیل مسیر به‌منظور شناسایی روابط و نحوه اثرگذاری‌ها بهره گرفته شد. مقدار ضریب تبیین به‌دست‌آمده برابر $0/68$ و این بدان معنی است که متغیرهای مستقل اولیه (مؤلفه‌ها و ابعاد اصلی شناسایی‌شده) قابلیت تبیین ۶۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته پژوهش (یعنی موفقیت و اثربخشی اقامتگاه بومگردی حوزه تالاب زریوار، بخش تخصصی با تعریف در قالب سه گویه میزان رضایت از عملکرد موجود اقامتگاه‌ها، میزان اعتقاد به اثربخشی و موفقیت اقامتگاه جدید در حال احداث، میزان اعتقاد به نبود شکست و پایداری اثربخش بومگردی‌ها در بلندمدت) را دارند. همان‌طور که در نتایج مشاهده می‌شود، در بخش اثرگذاری مستقیم، این وضعیت یادگیری و تخصص محوری است که با اختلاف بیشتری نسبت به سایر مؤلفه‌ها دارای بیشترین اثرگذاری در اثربخشی و توسعه اقامتگاه بومگردی در حوزه تالاب زریوار است. این وضعیت برآیندی از اهمیت روی‌آوری به تخصص محوری و تجربه‌گرایی در ایجاد و توسعه اقامتگاه بومگردی در حوزه تالاب زریوار است که در وضعیت کنونی دارای ضعف‌های بسیار و نادیده گرفته شده است.

در بخش اثرگذاری غیرمستقیم، این مؤلفه آموزش است که بر روی تمامی مؤلفه‌های دیگر دارای اثرگذاری است و بر این اساس گفته می‌شود که ضعف‌های مرتبط با آموزش فعالان حوزه مدیریتی و اجرایی موجب شده است تا ضعف و نارسایی‌هایی در دیگر بخش‌های اثرگذار بر موفقیت و اثربخشی اقامتگاه بومگردی شکل بگیرد. به واقع هنوز درک صحیحی از تغییرات بازار گردشگری، نیازهای جدید گردشگران در حوزه بومگردی، اصول توسعه بومگردی و اقامتگاه بومگردی به‌ویژه در میان مردم محلی و حتی مسئولان توسعه‌ای وجود ندارد:

با گردشگر به‌عنوان یک نظاره‌گر برخورد می‌شود

با محیط بومگردی به‌عنوان یک استراحتگاه صرف با کمی رنگ بوم محوری برخورد می‌شود و نه محل تجربه زندگی و ارائه اصالت و حس لذت
با محیط طبیعی و توان‌های آن در حوزه تالاب با دیدی رشدگرایانه به‌عنوان بستری برای کسب درآمد برخورد می‌شود.

عامل وضعیت آموزش با دارا بودن بیشترین بار کلی، بیشترین اثرگذاری را بر توسعه و اثربخشی اقامتگاه بومگردی منطقه مورد مطالعه دارد. به‌علاوه، وضعیت مدیریتی و برنامه‌ریزی در سطح متولیان توسعه‌ای و گردشگری و مدیران اجرایی حوزه بومگردی‌ها نیز بعد از این مؤلفه دارای بیشترین اثرگذاری است. مطابق با مسیرهای ارتباطی نهایی، این مؤلفه بر وضعیت آموزش نیز اثرگذاری دارد.

درنهایت در میان سه بعد اصلی، توانمندسازی و حرفه‌ای‌کردن منابع انسانی است که با دارا بودن بیشترین بار کلی، بیشترین اثرگذاری را در موفقیت و اثربخشی بومگردی‌های منطقه مورد مطالعه دارد. به واقع نیاز منطقه، وجود نیروی انسانی توانمند، حرفه‌ای و با ظرفیت در حوزه گردشگری به‌صورت عام و بومگردی و کسب‌وکارهای بومگردی به‌صورت تخصصی است تا به تجربه‌گرایی، تخصص محوری، خلاقیت و نوآوری، جذب و گسترش تقاضا و تأمین حس رضایت و بازگشت مجدد گردشگران و بوم‌گردان کمک کند. البته نیروی انسانی توانمند، هم در حوزه مدیریت

توسعه‌ای و عرصه عمومی فضای گردشگری منطقه و بومگردی‌ها و هم در عرصه جامعه محلی و فعالان عرصه گردشگری مدنظر است.

شکل (۴) مدل نهایی تحلیل مسیر و ارتباطات عوامل مؤثر بر توسعه و اثربخشی اقامتگاه بومگردی حوزه تالاب زریوار در بخش تخصصی. منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱)

Figure (4) The final model of path analysis and communication of factors affecting the development and effectiveness of Zarivar wetland area ecotourism resort in the specialized sector, source: (research findings, 2022)

جدول (۷) اثرات مستقیم، غیرمستقیم و بار کلی ارتباطات عوامل مؤثر بر توسعه و اثربخشی اقامتگاه بومگردی حوزه تالاب زریوار در بخش تخصص

Table (7) Direct, indirect and overall effects of communication factors on the development and effectiveness of Zarivar Wetland Ecotourism Resort in the specialty sector

رتبه	بار کلی	اثر غیر مستقیم	اثر مستقیم	مؤلفه‌های اثرگذار
۱	۰/۶۰۳	۰/۲۹۹	۰/۳۰۴	آموزش
۲	۰/۴۴۸	۰/۰۲۹	۰/۴۱۹	یادگیری و تخصص محوری
۳	۰/۳۸۵	۰/۰۲۸	۰/۳۵۷	بازاریابی و جذب تقاضا
۴	۰/۳۷۷	۰/۲۲۰	۰/۱۵۷	مدیریت و سازماندهی نهادی
۵	۰/۳۴۰	۰/۰۵۲	۰/۲۸۸	طراحی و معماری
۶	۰/۲۵۱	---	۰/۲۵۱	اثربخشی اقتصادی
۷	۰/۱۸۷	---	۰/۱۸۷	مدیریت زیست محیطی
ابعاد اصلی				
۱	۰/۴۵۳	۰/۱۵۶	۰/۲۹۷	توانمندسازی منابع انسانی
۲	۰/۳۸۲	۰/۱۴۶	۰/۲۳۶	سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی
۳	۰/۳۲۳	---	۰/۳۲۳	تجربه‌گرایی و خلاقیت محوری

نتیجه‌گیری

پرسش اصلی پژوهش این بود که مهم‌ترین شرایط مؤثر توسعه‌ای و اثربخشی فعالیت اقامتگاه بومگردی حوزه گردشگری روستایی تالاب زریوار براساس دید سیستمی در مدیریت گردشگری منطقه کدام‌اند؟

نارسایی و کمبودهای متعددی در قالب ضعف برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و مدیریتی (هر دو عرصه گردشگری و توسعه اقتصادی روستایی)، نامناسب بودن محیط کسب و کار منطقه، مدیریت امنیتی مرزی، ضعف امکانات رفاهی، اقامتی و خدماتی، ضعف اطلاع‌رسانی، آموزش و تبلیغات، ناپایداری اکوسیستم تالاب، کمبود سرمایه، ضعف‌های اجتماعی-فرهنگی جامعه محلی، ضعف منظر، نما و معماری روستاهای حوزه تالاب، ضعف جاذبه‌ها در بخش عرضه و نارسایی‌های مرتبط با نیازها و عملکرد گردشگران در بخش تقاضا، در بخش توسعه عمومی و سامان‌دهی نظام گردشگری منطقه شناسایی شد. در آزمون تحلیل مسیر، عامل ضعف در مدیریت، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه‌ای و گردشگری و سپس نامناسب بودن فضای کسب و کار و مدیریت تهدید محورانه این منطقه مرزی با دارا بودن بیشترین بارهای عاملی اثرگذارترین عوامل شناخته شدند.

در بخش تخصصی و حوزه بومگردی‌ها در سطح منطقه مطابق با نتایج پژوهش‌های حسامی (۱۳۹۹) مبتنی بر فقدان حمایت و پشتیبانی مدیریتی، سستی بودن فعالیت بومگردانان (حرفه‌ای نبودن)، فقدان استراتژی و برنامه مشخص توسعه و موفقیت، میک (2022) مبتنی بر نبود برندسازی و آموزش مدیران اقامتگاه‌های بومگردی، لی و همکاران (2021) مبتنی بر مطلوب نبودن مدیریت زیست محیطی و برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری دولتی، جانیش و همکاران (2021) مبتنی بر حرکت نکردن به سمت نوآوری و تجربه‌گرایی، ضعف و نارسایی‌های متعددی شناسایی شدند. نارسایی‌ها و ضعف‌هایی در قالب مؤلفه‌های مدیریت و سازمان‌دهی نهادی، اثربخشی اقتصادی، آموزش، بازاریابی و جذب تقاضا، مدیریت زیست محیطی، یادگیری و تخصص محوری، طراحی و معماری، در برگیرنده سه بعد سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی، توانمندسازی منابع انسانی و تجربه‌گرایی و خلاقیت محوری که در ادامه نتایج آزمون تحلیل مسیر نشان‌دهنده آن بود که یادگیری و تخصص محوری دارای بیشترین اثرگذاری مستقیم و وضعیت آموزش و حرفه‌ای‌سازی نیروی انسانی دارای بیشترین اثرگذاری غیرمستقیم و کلی هستند. شناسایی مجموعه ضعف‌ها و نارسایی‌ها در حوزه تخصصی کسب و کارهای بومگردی منطقه نشان‌دهنده آن است که نیاز به اتخاذ راهبردها و راهکارهای بازنگرانه در راستای اثربخشی و موفقیت این کسب و کارها مبتنی بر بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی و قوت‌های درونی منطقه در راستای حل ضعف‌ها و نارسایی‌ها درونی است؛ زیرا با توجه به توان زیاد منطقه در عرصه بومگردی و مزیت موقعیتی آن با قرارگیری در محور گردشگری استان کردستان مشتمل بر محور بانه-مریوان و سروآباد-سندج و نزدیکی به قطب گردشگری روستایی اورامان با ثبت بین‌المللی و نیز هم‌جواری با اقلیم کردستان عراق به عنوان یک بازار پر تقاضای گردشگری کشور با ارتباطات و تشابهات فراوان اجتماعی و قومی در کنار اهمیت یافتن روزافزون و سرمایه‌گذاری نهادی توسعه‌ای در افزایش اقامتگاه بومگردی به حل ضعف‌ها و کاستی‌های موجود توجه می‌شود. سپس با رویکرد و راهبرد تهاجمی به نفوذ و گسترش در بازار طبیعت‌گردی و برتری در عرصه کسب و کارهای بومگردی در سطح استان و کشور حرکت می‌شود.

مشخص شدن ضعف مدیریت و برنامه‌ریزی در هر دو بخش و نیز موانع شناسایی شده در قالب این مؤلفه و همچنین سیستمی بودن فعالیت‌های گردشگری، اهمیت گردشگری حوزه تالاب در مقیاس استانی، ضرورت مدیریت زنجیره‌ای گردشگری در سطح شهرستان و حتی استان کردستان به‌عنوان استانی با تعریف نقش و برند گردشگری در فضای آمایشی کشور و وجود بازیگران متعدد در صحنه گسترده آن، نیاز به مدیریت یکپارچه را برای هم‌افزایی، اثربخشی، هماهنگی و سیاست‌گذاری واحد و همسو ضروری می‌کند. برای این منظور ابتدا نیاز است که کارگروه توسعه گردشگری شهرستان مریوان، متشکل از نهادهای مختلف اثرگذار بر توسعه گردشگری شهرستان و نمایندگان مردم محلی، فعالان عرصه گردشگری و آگاهان محلی و با دارا بودن کمیته‌های مختلفی از قبیل سامان‌دهی بازار، تبلیغات و بازاریابی، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری، مالی، آموزش و سامان‌دهی ظرفیت‌های مردم محلی، نظارت و ارزیابی و علمی تشکیل شود. در زیرمجموعه این کارگروه و متشکل از تمامی نمایندگان نامبرده شده و با حضور دهیاران روستاهای حوزه تالاب زیوار و فعالان عرصه گردشگری و سرمایه‌گذاران نیاز به تشکیل کمیته‌ای ویژه در راستای توسعه بومگردی و بومگردی تالاب زیوار است؛ همچنین با توجه به نیاز به حل مسائل و مشکلات بنیادی فرامنطقه‌ای حوزه گردشگری در عرصه کلان تصمیم‌سازی استان آنچه موردنیاز است، زیرمجموعه بودن کارگروه توسعه گردشگری شهرستان مریوان به‌عنوان بخشی از کارگروه توسعه گردشگری استان کردستان خواهد بود که خود وابسته به معاونت امور اقتصادی و توسعه استانداری استان کردستان و دفتر توسعه گردشگری استان کردستان (تأسیس در این معاونت) و متشکل از تمامی نهادهای فرادستی مؤثر بر توسعه گردشگری استان کردستان است.

در حوزه تخصصی بومگردی‌ها: در راستای حرفه‌ای‌سازی و توانمندسازی نیروی انسانی در عرصه گردشگری و بومگردی، برگزاری دوره‌های آموزشی برای فعالان عرصه بومگردی با حضور بومگردانان نمونه کشوری و آشنایی با تجربیات سایر مقاصد بومگردی، برگزاری کارگاه‌های توان‌افزایی و برگزاری همایش‌های مبتنی بر بومگردی و بومگردی در سطح منطقه برای آشنایی بیشتر مدیران توسعه‌ای، برگزاری دوره‌های آموزشی برای متصدیان و کارکنان بومگردی‌ها و از همه مهم‌تر، آموزش و انجام فعالیت‌های ترویجی در راستای ایجاد ظرفیت در مردم محلی به‌منظور حضور در عرصه بومگردی، پذیرش بوم‌گردان و چگونگی منفعت‌زایی از بخش پرتوان گردشگری حوزه تالاب، اقداماتی کارآمد محسوب می‌شوند. گردشگر باید به‌عنوان مهمانی قابل احترام و اقامتگاه‌های بومگردی به‌عنوان محیط تجربه زندگی روستائیان و محیطی بکر برای ایجاد تجارب و خاطرات منحصر به فرد معرفی و درک شوند.

در زمینه تجربه‌گرایی: نیاز به تبدیل گردشگر از یک فرد منفعل به فعال و درگیر کردن گردشگران با تأکید بر درگیری حس‌های گوناگون (شنیداری، دیداری، بویایی، چشایی و بجاوایی) در محیط اجتماعی، اقتصادی و طبیعی روستاهاست. باید در اقامتگاه بومگردی حس زندگی روستایی و تجربه زندگی روستائیان برای بوم‌گردان فراهم آید. ایجاد محوطه‌های وابسته به اقامتگاه‌ها که در آن امور مرتبط با کشاورزی محصولات برند منطقه، تولید صنایع دستی مبتنی بر نیازهای تالاب و آشپزی با مواد ارگانیک و تهیه غذاهای محلی، پخت غذاهای مخصوص دیگر اقوام توسط یک نفر یا یک خانواده از مهمانان برای سایر مهمانان یا دوخت پوشینه‌ها و لباس‌های محلی انجام شود. برگزاری رویدادهای اجتماعی و فرهنگی با مضامین متعدد اجتماعی و تاریخی قوم کرد و روایت داستان‌های منطقه، برگزاری

جشنواره‌های متعدد عکاسی، موسیقی، لباس، ماهیگیری، قایقرانی، تئاتر و درگیری گردشگران در آنها به بخشی از برنامه اقامتی گردشگران بدل شود؛ همچنین ایجاد محوطه مخصوص لک‌ها به‌عنوان برند حوزه تالاب، ایجاد اکوکمپ در محوطه جنگلی مشرف به تالاب از جمله اقدامات مؤثر در حوزه تجربه‌گرایی و ایجاد خلاقیت در راستای توسعه کسب‌وکارهای بومگردی و درگیری گردشگران در جریان گردشگری منطقه است. اقامتگاه‌های بومگردی با حرکت به سمت خلاقیت‌محوری و تجربه‌گرایی به جریان‌سازی اقتصادی و اجتماعی در سطح روستایی حوزه تالاب نیز منجر می‌شوند. برای این منظور وجود فضاهایی برای پرورش گیاهان دارویی و تزئینی خاص و بهره‌گیری گردشگران از این تولیدات به توسعه کشت آنها در سطح حوزه تالاب منجر شد یا برگزاری و اهمیت به حفاظت از محیط‌زیست در قالب برگزاری برنامه‌های درختکاری از سوی گردشگران به افزایش اهمیت حفاظت از محیط طبیعی در سطح منطقه منجر می‌شود. در عرصه اجتماعی و فرهنگی نیز روی‌آوری به برگزاری رویدادهای متعدد با مضامین اجتماعی اثرگذار زمینه‌ساز تغییرات اجتماعی و فرهنگی است.

برای بازاریابی و تبلیغات به‌عنوان مؤلفه دیگر اثرگذار نیاز به درک کمیت، کیفیت، نوین‌سازی و درک اهمیت این فعالیت در توسعه گردشگری تالاب زیریوار به‌صورت عمومی و بومگردی و اقامتگاه‌های بومگردی به‌صورت تخصصی محور است. تشکیل کمیته بازاریابی و واحد سامان‌دهی گردشگری در سطح منطقه با حمایت اداره میراث فرهنگی و راهنمایان تور و فعالان عرصه گردشگری شهرستان در راستای سازمان‌دهی گردشگران و تولید محتوا و بازاریابی دیجیتال، به‌کارگیری افراد آشنا به حوزه بازاریابی و تبلیغات و کمک‌گرفتن از شرکت‌های تبلیغاتی و بازاریاب حرفه‌ای نیز راهکارهایی هستند که موجب گسترش بازار، افزایش تقاضای طبیعت‌گردی و جذب گردشگران و توسعه بومگردی‌ها در منطقه می‌شوند. در عرصه بازاریابی در حوزه بومگردی و اقامتگاه‌های بومگردی ایجاد شده باید تمایزها را برجسته و به‌صورت مستمر تکرار کرد و از انواع ابزارهای تبلیغاتی و در زمان و مکان مناسب بهره برد؛ به‌علاوه، نیاز به برندسازی و تعیین شعار متناسب با آن، هم در حوزه تخصصی بومگردی و هم در اقامتگاه بومگردی است. توان گردشگری انبوه، بومگردی و ظرفیت‌های اقامتگاه‌های بومگردی محور تالاب زیریوار، باید به شکل دلپذیر و هنرمندانه‌ای خود را در معرض دید گردشگران قرار دهد و ارزش‌های خود را برجسته کند. وجود یک ویتترین البته از نوع دیجیتال آن الزامی است. تبلیغات و معرفی بومگردی‌ها در سایت‌ها و کانال‌های مجازی اصیل و پرترفدار، پخش اقلام تبلیغاتی در مقاصد مهم گردشگرفرست کشور، برگزاری تورهای مجازی زیروارشناسی با برجسته‌سازی توان زیست‌بومی و اقامتگاه‌های بومگردی آن و حضور و دعوت از راهنمایان تور کشور و آژانس‌های مسافرتی به‌نام برای حضور و بازدید از ظرفیت‌های بومگردی‌های حوزه تالاب نیز راهکارهای دیگر هستند.

پایداری اکوسیستم تالاب و محیط طبیعی پیرامون آن که در وضعیت کنونی با دید رشدگرایانه و منفعت‌بری کوتاه‌مدت توسط بخش مدیریت دولتی و مردم محلی بهره‌برداری می‌شود، نیاز به بازنگری جدی و اقدامات اصلاحی در حوزه اصلاح الگوی کشت، هدایت زباله و پسماند و فاضلاب‌ها، مدیریت منابع آب و نظارت و حفاظت از توان‌های آن (برخورد با خاطیان و متصرفان عرصه طبیعی) دارد. بدین منظور همکاری و برجسته‌سازی نقش انجمن زیست‌محیطی منطقه (انجمن سبز چیا) راه‌حلی انکارناپذیر محسوب می‌شود. در کنار پایداری اکوسیستم تالاب، حفظ

چشم‌انداز سنتی مسکونی و رنگ‌وبوی روستایی در بافت کالبدی روستاها با مبارزه با بورس بازی شدید زمین و توسعه افراطی خانه‌های دوم گردشگری متضاد با معماری بومی و توسعه معماری و نماهای شهری در بافت روستاها ضرورتی انکارناپذیر در راستای توسعه بومگردی و ایجاد حس تازگی و تفاوت به بوم‌گردان است. گل‌اندود کردن خانه‌های روستایی و تزئین محیط بیرونی آنها در اقدامی جمعی، یکی از اقدامات اثرگذار خواهد بود.

با توجه به آنچه گذشت، پیش‌نهاد می‌شود، معماری اقامتگاه بومگردی منطقه بر مبنای ارائه اصالت، تنوع و بکر بودن طراحی و ایجاد شود و این یک‌دستی و همگنی میان معماری اقامتگاه با تنوع و رقابت در ایجاد تفاوت کاهش یابد. معماری اقامتگاه‌ها هویت‌ساز برای اقامتگاه باشد. هر اتاق و محوطه‌ای از اقامتگاه بومگردی، روایتگر یک داستان و روایت بومی و فرهنگی منطقه شود؛ همچنین نیاز است که به کهن‌سالان، خردسالان و افراد با سنین مختلف در معماری واحدهای بومگردی (ساخت فضاهای مخصوص، تعبیه نمادها، رنگ و تزئینات و...) توجه شود. در بومگردی‌های محور تالاب بهره‌مندی متصدیان از لباس‌های بومی، موسیقی و آواها و نوایهای کهن قوم کرد، نمادسازی و تزئین محیطی مبتنی بر قدیمی‌ترین نمادهای بومی و فرهنگی قوم کرد و محور تالاب (نمادی مانند لک‌لک‌ها) بسیار کم‌رنگ است.

به‌علاوه، تبدیل دهیاری‌ها در روستاهای حوزه تالاب به مدیران اقتصادی و هماهنگ‌کننده مردم محلی در راستای حضور در عرصه ایجاد و حمایت از بومگردی‌ها با تشکیل و سازمان‌دهی جمعی در قالب تعاونی اقدامی بسیار اثرگذار در راستای منفعت محوری مردم محلی از توسعه بومگردی و بومگردی در منطقه خواهد بود.

در نهایت نیاز است که پژوهش‌هایی در حوزه رضایت‌سنجی گردشگران شناسایی و طراحی بسته‌های متنوع محصولات قابل ارائه به بوم‌گردان در واحدهای بومگردی، شناسایی پیشران‌ها و تدوین سناریوهای توسعه بومگردی‌ها و بومگردی در منطقه برای انجام برنامه‌ریزی راهبردی و آینده‌نگرانه و پژوهش‌هایی در حوزه معماری و طراحی بومگردی‌ها با رویکرد بومی در محور تالاب زیریوار انجام شود تا پژوهش حاضر را تکمیل کنند که شرایط وضع موجود را تحلیل کرده است.

منابع

اسدپور، جواد، و ابراهیمی، پریسا (۱۴۰۰). مروری بر شناسایی شاخص‌های مجموعه گردشگری بوم‌گردی منطقه شیروان با نگاهی به مفهوم شهر خلاق. پژوهش‌های گردشگری و توسعه پایدار، ۷ (۶)، ۱۲۹-۱۴۲.

برنامه جامع مدیریت تالاب زیریوار (۱۳۹۵). سازمان حفاظت محیط‌زیست استان کردستان. نشر طلایی.

برنامه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستایی استان کردستان (حوزه شهرستان مریوان) (۱۴۰۱). سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کردستان.

حسام، مهدی (۱۳۹۹). شناسایی موانع تأسیس و توسعه اقامتگاه بوم‌گردی در نواحی روستایی استان گیلان.

پژوهش‌های روستایی، ۱۰ (۳)، ۵۴۷-۵۶۱. Doi: [10.22059/JRUR.2019.281777.1363](https://doi.org/10.22059/JRUR.2019.281777.1363)

رئیس‌نژاد، افشین، حسینی، محمد، و جهانبخش، حیدر (۱۴۰۰). بررسی ارتباط ساختار معماری اقامتگاه‌های بومگردی

- با میزان رضایت‌مندی گردشگران (مطالعه موردی: روستا جنت رودبار، رامسر). گردشگری و توسعه، ۱ (۱)، ۱۱۱-۱۲۵.
- شاه ولی، ریحانه، و باستانی، سوسن (۱۴۰۱). نقش اصالت اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه اقتصاد فرهنگ. گردشگری و توسعه، ۱۱ (۱)، ۱۵۹-۱۴۳. Doi: 10.22034/JTD.2021.273365.2275
- شجاعی فرد، علی، و شکور، علی (۱۳۹۹). تحلیل و بررسی تأثیر ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی ایران در توسعه نواحی روستایی. نشریه مهندسی جغرافیایی سرزمین، ۴ (۸)، ۴۶۰-۴۷۹. Doi: JGET-2011-1211(R1)
- فراهانی، حسین، ویسی، فرزاد، و منوچهری، سوران (۱۳۹۶). تحلیل عوامل رشد گردشگری روستایی بخش خاومیرآباد در شهرستان مریوان. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۶ (۳)، ۷۷-۹۶. URL: <http://serd.khu.ac.ir/article-fa.html۲۹۷۷-۱>
- قدیری معصوم، مجتبی، مینایی، مه‌رسا، و دربان آستانه، علیرضا (۱۳۹۹). نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه گردشگری روستایی در نواحی روستایی شهرستان خور و بیابانک. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۹ (۲)، ۴۲-۲۲. URL: <http://serd.khu.ac.ir/article-fa.html۳۵۴۰-۱>
- کاظمی، مهدی (۱۳۹۰). مدیریت گردشگری. تهران: انتشارات سمت.
- یاوری، حسین (۱۳۸۹). شناخت صنعت گردشگری و جهانگردی. تهران: انتشارات سیمای دانش.
- Aris Anuar, A. N., Ahmad, H., Jusoh, H., & Yusof Hussain, M. (2012). The roles of tourism system towards development of tourist friendly destination concept. *Journal of Asian Social Science*, 10(2), 146-156.
- Asadpour, S. J., & Ebrahimi, P. (2021). A review on the identification of ecotourism indicators in Shirvan region with a view to the concept of creative city. *Journal of Tourism Research and Sustainable Development*, 7(6), 129-142 [In Persian].
- Chan, W. C., Wan Ibrahim, W. H., Lo, M. C., Mohamad, A. A., Ramayah, T., & Chin, C. H. (2022). Controllable drivers that influence tourists' satisfaction and revisit intention to Semenggoh Nature Reserve: The moderating impact of destination image. *Journal of Ecotourism*, 21(2), 147-165.
- Farahani, H., Veisi, F., & Manouchehri, S. (2017). Analysis of rural tourism growth factors in Khavomirabad district in Marivan city. *Journal Space Economy & Rural Development*, 6(3), 77-96 [In Persian].
- Ghadiri Masoum, M., Minaei, M., & Darban Astaneh, A. (2020). The role of eco-residences in the development of rural tourism in the rural areas of Khor va Biabanak County. *Journal of Space Economy and Rural Development*, 9(2), 22-42 [In Persian].
- Gómez, M., Medina, F. Y., & Puyuelo, J. (2016). New trends in tourism? From globalization to postmodernism. *International Journal of Scientific Management Tourism*, 35(2), 417-433.
- Gunasekaran, N., & Anandkumar, V. (2012). Factors of influence in choosing alternative accommodation: A study with reference to Pondicherry, a coastal heritage town. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 62(13), 1127-1132.
- Hossam, M. (2019). Identification of obstacles to the establishment and development of eco-tourism accommodation in the rural areas of Gilan province. *Journal of Rural Research*, 10(3), 547-561 [In Persian].
- Janice, B., Bruce, P., Hyoje, K., & Ben, S. (2021). How service quality and perceived value affect behavioral intentions of ecolodge guests: The moderating effect of prior visit. *Journal of Vacation Marketing*, 28(2), 244-257.
- Kazemi, M. (2011). *Tourism management*. Tehran: Samt Publication [In Persian].

- Kurdistan Environmental Protection Organization. (2016). *Zarivar Wetland Comprehensive Management Program*. (n.p) [In Persian].
- Lai, P. H., & Shafer, S. (2005). Marketing ecotourism through the internet: An evaluation of selected ecolodges in Latin America and the Caribbean. *Journal of Ecotourism*, 4(3), 143-160.
- Lee, T. H., Jan, F. H., & Liu, J. T. (2021). Developing an indicator framework for assessing sustainable tourism: Evidence from a Taiwan ecological resort. *Journal of Ecological Indicators*, 125(44), 2-15.
- Lemmi, E., Sacco, P. L., Crociata, A., & Agovino, M. (2018). The Lucca Comics and Games Festival as a platform for transformational cultural tourism: Evidence from the perceptions of residents. *Journal of Tourism Management Perspectives*, 27(2), 162-173.
- Li, T. T., Liu, F., & Soutar, G. N. (2021). Experiences, post-trip destination image, satisfaction and loyalty: A study in an ecotourism context. *Journal of Destination Marketing & Management*, 19(2), 25-35.
- Management and Planning Organization of Kurdistan Province. (2022). *Economic Development and Rural Employment Creation Program of Kurdistan Province (Marivan County Region)*. (n.p) [In Persian].
- Mehta, H. (2007). Towards an internationally recognized ecolodge certification. In R. Black, A. Crabtree (Eds.), *Ecotourism series, number 5: Quality assurance and certification in ecotourism*. Pp. 415-434.
- Mic, M. (2017). *Exploring branding opportunities for the ecolodge market*. MA Thesis, University of Waterloo.
- Moore, A., Drumm, A., Soles, A., Patterson, C., & Terborgh, J. E. (2021). *Ecotourism development, A manual for conservation planners and managers*. The Nature Conservancy.
- Raeisi Nejad, A. A., Mirhoseini, S. M., & Jahanbakhsh, H. (2021). Study the relationship between architecture structure of eco_tourist residence with tourist satisfaction (Case study: Residence of Janat Rudbar Village, Ramsar, Mazandaran Province). *Journal of Tourism and Development*, 1(1), 111-125 [In Persian].
- Richards, G. (2020). Designing creative places: The role of creative tourism. *Annals of Tourism Research*, 85(18), 11-35.
- Sarmiento, P. A. Q., del Cisne, J., Roman, C., & Martin, J. C. (2018). A body of knowledge representation model of ecotourism products in southeastern Ecuador. *Heliyon*, 12(4), 1-27.
- Shah, C., & Trupp, A. (2020): Trends in consumer behaviour and accommodation choice: Perspectives from India, Anatolia. *An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 31(2), 244-259.
- Shahvali, R., & Bastani, S. (2022). Authenticity in traditional tourist lodges and the development of cultural economy. *Journal of Tourism and Development*, 11(1), 143-159 [In Persian].
- Shojaeifard, A., & Shakoor, A. (2021). Analysis and study of the impact of establishing eco-tourism resorts in Iran on the development of rural areas for sustainable regional development. *Journal of Geographical Engineering of Territory*, 4(8), 460-479 [In Persian].
- Sumanapala, H. D. P., Kotagama, S. W., Perera, P. K. P., Galahitiyawe, N. W. K., & Suranga, D. A. C. S. (2017). Comparison of characteristics of Asian and non Asian tourists visiting eco-lodges in Sri Lanka. *Sri Lanka Journal of Social Sciences*, 40(2), 119-126.
- Tsai, L. (2020). Factors affecting intention to revisit an environmental event: The moderating role of enduring involvement. *Journal of Convention & Event Tourism*, 21(2), 61-90.
- Tseng, M. L., Lin, C., Lin, C. W. R., Wu, K. J., & Sriphon, T. (2019). Ecotourism development in Thailand: Community participation leads to the value of attractions using linguistic preferences. *Journal of Cleaner Production*, 231(33), 1319-1329.
- Yavari, H. (2010). *Knowledge of tourism and tourism industry*. Tehran: Sima-ye Danesh Publication [In Persian].

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی